

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

**EVALUACE SVÉPOMOCNÝCH SKUPIN V NÁ-
HRADNÍ RODINNÉ PÉČI**

EVALUATION OF SELF-HELP GROUPS FOSTER FAMILIES

Bakalářská diplomová práce

Gabriela Adášková

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Martina Vančáková

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 22. listopadu 2012

Děkuji vedoucí mé bakalářské diplomové práce paní Mgr. Martině Vančákové za její profesionální vedení, rady a připomínky, shovívavost a podporu.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	8
1 Náhradní rodinná péče (NRP)	8
1.1 Typy NRP	8
1.2 Specifika NRP	12
1.3 Formy podpory v NRP	20
1.3.1 Organizace v oblasti NRP V České republice	20
1.3.2 Přehled organizací na NRP ve Středočeském kraji	26
1.3.3 Pomoc, podpora a služby z pohledu náhradních rodin	27
1.3.4 Pomoc, podpora a služby z pohledu odborníků	28
2 Svépomocné skupiny	29
2.1 Definice svépomoci	29
2.2 Historie svépomoci	30
2.2.1 Počátek novodobého svépomocného hnutí	31
2.3 Svépomoc v číslech	32
2.4 Svépomoc v projektu SZO	33
2.5 Znaky svépomocné skupiny	34
2.6 Typy svépomocné skupiny	35
2.7 Vývoj ve svépomocné skupině	37
2.8 Vliv skupiny na postoje jedince a základní principy svépomoci	37

2.9	Příčiny rozvoje svépomoci	39
2.10	Přínos svépomoci	41
2.11	Příklady svépomocných klubů	43
2.11.1	Svépomocné kluby ve světě	43
2.11.2	Příklady svépomocných organizací u nás	44
2.12	Negativa, rizika a nevýhody svépomoci	47
2.13	Profesionálové ve svépomoci	48
2.14	Význam svépomocného étosu	49
3	Svépomocné skupiny v náhradní rodinné péči	50
3.1	Charakteristika klubů Asociace náhradních rodin ČR	51
3.2	Klub náhradních rodin v regionu Mladoboleslavsko	53
3.2.1	Vznik svépomocné skupiny	53
	Praktická část	55
	Závěr	72
	Použitá literatura a prameny	73
	Přílohy	75
	Seznam příloh	75
	1. Dotazník členům klubu náhradních rodin v Mladé Boleslavi	76
	2. Výroční zpráva klubu Máta	83
	3. Propagační leták klubu Máta	85
	Anotace	86

Úvod

„ On mu řekl: ‚Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí a miluj svého bližního jako sám sebe‘.“¹

Počátek svépomoci a laické podpory sahá na samý počátek křesťanství.²Bible a především Nový zákon je toho důkazem. V evangeliu podle Lukáše, v kapitole 10 se nachází výše citovaný verš 27.

V následující části evangelia je popsán příběh *obyčejného* člověka, který zůstal ležet zbitý a okradený na cestě, a kterému nepomohl ani kolemjdoucí kněz ani levita (i když by to člověk předpokládal), ale *obyčejný* Samařan. Z příběhu vyplývá, jak říká sám Ježíš, že máme prokazovat milosrdenství svým bližním.³

Na tomto prastarém principu je založena i svépomoc a svépomocné skupiny tak, jak je známe dnes.

¹ LUKÁŠ, *Nový zákon*, vydání 4., Česká biblická společnost, r. 2000, s. 588, kapitola 10, verš 29- 37,

² BŮTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, Úvodem

³ LUKÁŠ, *Nový zákon*, vydání 4., Česká biblická společnost, r. 2000, s. 588, kapitola 10, verš 29- 37,

Cílem mé bakalářské práce je zmapovat a analyzovat principy a využití svépomocné skupiny rodičů jako specifickou formu podpory v oblasti náhradní rodinné péče (dále jen NRP).

V teoretické části přibližuji oblast náhradní rodinné péče, kde se zaměřuji na jednotlivé typy péče, dále seznamuji s vybranými specifiky pěstounské péče i osvojení, navazuji přehledem organizací, sdružení a klubů pomáhajících v oblasti náhradní rodinné péče v ČR a ve Středočeském kraji a vymezuji funkci a způsob práce svépomocné skupiny a její postavení v rámci podpůrných služeb v oblasti NRP.

Téma náhradní rodinné péče a svépomoci v NRP je mi blízké, neboť sama jsem již 10 let náhradním rodičem a stejně dlouho se účastníme nebo pořádáme setkání náhradních rodin v našem regionu. Jsem přesvědčená, že tato forma podpory je odbornou, laickou veřejností, ale i samotnými náhradními rodiči neprávem opomíjena. Ráda bych tedy touto prací přispěla k větší informovanosti potencionálních uživatelů, ke zkvalitnění činnosti svépomocného klubu, a tím i k rozvoji svépomoci v NRP v rámci mého regionu.

V úvodní kapitole přiblížím formy náhradní rodinné péče, její legislativní ukotvení, význam, typy náhradní péče. Následně blíže seznámím s problematikou a vybranými specifiky náhradní rodinné péče. V další kapitole pojednám o službách a formách podpory v oblasti náhradní rodinné péče, kde mají své místo svépomocné skupiny náhradních rodin. Svépomocných skupin obecně se bude týkat následná samostatná obsáhlejší kapitola, ve které zmíním historii svépomoci, definuji pojem svépomoc a popíšu její jednotlivé druhy a typy, seznámím s příčinami jejího rozvoje a přínosem, ale také s úskalími a negativy. Stručně přiblížím i dění uvnitř skupiny a její vývoj a následně uvedu konkrétní příklady svépomocných skupin ve světě i u nás. V poslední kapitole se zaměřím na svépomoc v oblasti NRP a na příkladech konkrétních klubů zmapuji tuto formu podpory NRP celorepublikově a ve Středočeském kraji, abych mohla v praktické části popsat a následně zhodnotit činnost svépomocného klubu náhradních rodičů v mém regionu, v Mladé Boleslavi.

Teoretická část

1 Náhradní rodinná péče (NRP)

Abych mohla dobře zhodnotit či ocenit funkci svépomocné skupiny a její postavení v NRP, přiblížím nejprve oblast náhradní rodinné péče, která je jednou z forem náhradní péče.

Druhou formou je náhradní ústavní péče.⁴ Ta přichází, pokud rodina nefunguje a je vážně narušena výchova dítěte, rodiče se o dítě nemohou nebo nechtějí z různých důvodů starat. Dítě pak může být na návrh soudu umístěno do zařízení vyžadující okamžitou pomoc nebo do ústavní výchovy. Soud je povinen zjistit, zda není možno umístit dítě do některé z typů náhradní rodinné péče, neboť tato péče má přednost před ústavní.⁵

1.1 Typy náhradní rodinné péče

V náhradní rodinné péči vychovávají dítě „náhradní rodiče“. Náhradní rodinná péče je spravována Ministerstvem práce a sociálních věcí, na nižším stupni ji zajišťují krajské úřady a obce s rozšířenou působností.⁶

Do NRP patří tyto formy péče:

- Svěření do péče jiné osoby než rodiče

Na návrh soudu může být dítě svěřeno do péče jiné fyzické osoby, kdy je upřednostňována možnost svěření do péče příbuzného, teprve potom soud svěřuje do péče jiné „cizí“ osoby.⁷

- Osvojení

Optimální formou náhradní výchovy je osvojení - adopce dítěte, jejíž právní ukotvení nalezneme v zákonu o rodině.⁸ Mezi osvojencem a osvojitelem vzniká vztah jako mezi dítětem a rodiči, přičemž práva mezi osvojencem a původní biologickou rodinou zanikají.⁹ Soud zjišťuje zdravotní stav osvojitelů, jejich motivaci, schopnost výchovy a péče, žádá o vyjádření orgánů so-

⁴ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 64

⁵ Zákon č.94/1963 Sb., o rodině, § 46(2)

⁶ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 65

⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 45

⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 63

⁹ Zákon č. 94/1963 SB., o rodině, § 63 a § 72(1)

ciálně-právní ochrany. ¹⁰Všechny skutečnosti o osvojitelích musí zaručovat, že adopce je ve prospěch osvojení. ¹¹

Osvojení rozlišujeme: osvojení prosté (zrušitelné) a osvojení nezrušitelné (takto lze osvojit od jednoho roku věku dítěte), přičemž v prvním případě je možné na návrh osvojitele nebo osvojení zrušit, ve druhém, jak název napovídá, nikoli. ¹²

Osvojitelé jsou zapsáni v rodném listu dítěte na místo biologických rodičů a vznikají mezi nimi vazby a vztahy jako kdyby dítě bylo vlastní, se všemi důsledky, právy a povinnostmi pro obě strany. ¹³

Pokud rodič před soudem či orgánem sociálně- právní ochrany dá písemný souhlas s osvojením, je možné osvojit dítě nejdříve šest týdnů po jeho narození (ten je možný odvolat, dokud rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů nenabude právní moci). ¹⁴ Soud nepotřebuje souhlas rodiče pokud ¹⁵:

- po dobu šesti měsíců neprojeví rodiče opravdový zájem (dítě nenavštěvovali, neplnili vůči dítěti vyživovací povinnost, atd.)
- po dobu dvou měsíců od narození neprojeví rodiče o dítě zájem, i když jim v tom nebránilo nic závažného.

Naopak soud přihlíží též k vyjádření osvojení, pokud je tento schopen posoudit dosah adopce. ¹⁶

- Mezinárodní osvojení

Do osvojení patří od roku 2000 v ČR i osvojení mezinárodní, které upravuje Úmluva o ochraně dětí a spolupráce při mezinárodním osvojení přijatá Haagskou konferencí v roce 1993. Tato úmluva umožňuje adoptovat dítě z ciziny či do ciziny v případě, že se nedaří najít osvojitele v zemi jeho

¹⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §70
a Zákon o SPOD, §17

¹¹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 64

¹² Zákon č.94/1963 Sb., o rodině, § 63(1)

¹³ Zákon č.94/1963 Sb., o rodině,

¹⁴ Zákon č.94/1963 Sb., o rodině, §68a

¹⁵ Zákon č.94/1963Sb., o rodině, § 68(1) a

¹⁶ Zákon č.94/1963 Sb., o rodině, §67(1)

původu. U nás toto zprostředkovává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.¹⁷

- Pěstounská péče (PP)

PP je právně ukotvena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zprostředkování PP, zařízení pro výkon PP), v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dávky PP).

O svěření dítěte do pěstounské péče rozhoduje vždy soud, kdy jej svěříje buďto do společné pěstounské péče manželů, nebo do péče jen jedné fyzické osoby - pěstouna. Pěstoun oproti osvojiteli nemá vůči dítěti vyživovací povinnost, vykonává přiměřeně práva a povinnosti jako rodič a zastupuje jej a spravuje jeho záležitosti jen v běžných věcech.¹⁸ Zákonnými zástupci dítěte jsou stále biologičtí rodiče, pokud nebyli omezeni nebo zbaveni rodičovské odpovědnosti.¹⁹ Soud je povinen si vyžádat vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany o vhodnosti žadatelů stát se pěstouny.²⁰ Pokud splňují všechny náležitosti je jim soudně svěřeno dítě na dočasnou dobu, kdy do tří měsíců od tohoto rozhodnutí musí soud zahájit řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče.²¹

Stejně jako u osvojení soud přihlíží k názoru dítěte, je-li toho schopno. Pěstounská péče může být ze závažných důvodů ukončena a to vždy, požádá-li o její zrušení samotný pěstoun. Jinak pěstounské péče zaniká dosažením zletilosti dítěte.²²

Tato péče je státem garantovaná. Pěstounovi náleží podle počtu svěřených dětí dávka odměna pěstouna nebo odměna pěstouna ve zvláštních

¹⁷Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, §35, odst. 2 a §19, odst. 2

¹⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 45c, odst. 1 a 2

¹⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §45c(2)

²⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §45b

²¹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §45b

²² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §45a, odst. 4

případech, která je posuzována jako plat.²³ Nezletilé dítě pobírá příspěvek na úhradu potřeb dítěte.²⁴

Biologičtí rodiče jsou povinni poskytovat na dítě výživné, jehož nárok přechází na stát.²⁵

Do pěstounské péče jsou svěřovány děti starší, sourozenci či sourozenecké skupiny, děti s různými poruchami či s postižením, děti odlišného etnika nebo děti, kterým v osvojení brání nesouhlas rodičů.²⁶

• Další formou NRP je PP tzv. pěstounská péče na přechodnou dobu.²⁷ Do této formy PP svěřuje dítě soud a to osobám vhodným k výkonu tohoto typu PP²⁸:

- po dobu, kdy nemůže biologický rodič dítě vychovávat
- po dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením
- po dobu, do rozhodnutí soudu o tom, že není potřeba souhlas rodiče s osvojením.

Soud je povinen jednou za tři měsíce znovu posoudit, zda trvají důvody pro PP na dobu přechodnou.²⁹

- Další typem PP je péče vykonávaná v zařízení pro výkon PP.³⁰

Pěstounská péče probíhá v objektu zřizovatele (obec, organizace), pěstoun zde pracuje na základě písemné dohody. Zařízení je uzpůsobeno jako byt pro rodinu s větším počtem dětí, jejichž počet nesmí překročit šest dětí, resp. lze jej překročit jen ze závažných důvodů (např. přijetí sourozenecké skupiny). Výkon PP zaniká v tomto případě na základě dohody nebo výpovědi jedné ze smluvních stran.³¹

²³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, §46(1)

²⁴ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, §36 a §37

²⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §45d, odst. 1

²⁶ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 71

²⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §45, odst. 2

²⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §68

²⁹ Zákon 4.94/1963 Sb., o rodině, §45a(5)

³⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, §44 - §47

³¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, §44 - §47

Pěstounovi z dohody vyplývají povinnosti (např. doplňovat a rozšiřovat pravidelně vzdělávání v oblasti péče a výchovy dětí, či umožnit dohled zřizovatelem).³²

Pěstounskou péčí lze také rozlišovat na PP individuální a skupinovou. Do individuální péče patří již zmiňovaná pěstounská péče, do skupinové řadíme PP v zařízení pro výkon PP a její obdobou jsou tzv. SOS dětské vesničky. Specifikem „vesničky“ je, že péči a výchovu o 6 a více svěřených dětí zajišťuje sama matka-pěstounka za pomoci „tety“ v samostatném domku. Domečků je ve „vesničce“ cca 10-12.³³

- Poručenská péče

O poručnictví ve vztahu k dítěti hovoříme tehdy, jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník je ustanoven soudem. Jeho povinností je nezletilého vychovávat, zastupovat jej a spravovat jeho majetek (osoba příbuzná, blízká, jiná fyzická osoba - např. pěstoun nebo orgán sociálně-právní ochrany)³⁴ a pravidelně dokládat soudu zprávy o osobě poručence a účty ze správy jeho majetku.³⁵ Poručník nemá, stejně jako pěstoun, k dítěti vyživovací povinnost a pokud o něj osobně pečuje, pobírá stejné dávky státní sociální podpory jako v případě pěstounské péče.³⁶

Poručenství může zrušit soud na žádost poručníka nebo jej může v případě neplnění jeho povinností odvolat.³⁷

1.2 Specifika NRP

Touto kapitolou bych chtěla blíže seznámit s problematikou náhradního rodičovství a se specifiky, která tato péče přináší. Zároveň bych chtěla upozornit na množství různých těžkostí a z toho plynoucí potřebu trvalé podpory náhradní rodinné péče a tedy na smysluplnost svépomocných skupin. Nemohu samozřejmě obsáhnout všechna úskalí a celou tuto problema-

³² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, §45, odst. 1

³³ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s.155, s. 15-16

³⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §79, odst. 1

³⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 80, odst. 1

³⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 81

³⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, §82

tiku, vyberu pouze určitá témata, která odborníci na NRP považují za důležitá.

- Odlišnosti adopce a pěstounské péče

Náhradní rodičovství není kopií rodičovství biologického, ačkoli by se to na první pohled mohlo zdát.

Rozdíl je i mezi osvojením a pěstounskou péčí a to ve smyslu motivace k náhradnímu rodičovství³⁸:

- Adoptivní rodiče jsou většinou lidé, kteří nemají vlastní děti a osvojením řeší či naplňují svou potřebu být rodičem.

- Pěstouny se stávají většinou lidé mající děti vlastní a jejich potřebou je spíše pomoci dětem bez domova.

Pro náhradní rodičovství rozhodně neplatí rovnice: Vychovali jsme dobře vlastní děti=vychováme s přehledem i přijaté.³⁹

- Nároky na náhradní rodiče

Zkušenosti získané výchovou vlastních dětí jsou samozřejmě přínosné, nicméně přijetí a výchova „cizího“ dítěte vyžaduje od náhradního rodiče i zcela odlišné dovednosti, schopnosti a znalosti. Připravit se na všechna úskalí náhradního rodičovství nedá, ale je dobré, věci kolem výchovy nepodceňovat, nepřehlížet je⁴⁰, být připraven spolupracovat s odborníky, sdílet obavy a problémy své i přijatých dětí, být ochoten se v oblasti NRP celoživotně sebevzdělávat, snažit se přijmout dítě takové jaké je...⁴¹

Nejnáročnější období pro náhradní rodiče přichází kolem příprav a při přijetí dítěte, vyžaduje od počátku trpělivost a ochotu absolvovat všechny potřebné náležitosti od podání žádosti, přes psychologické posouzení a

³⁸ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 54

³⁹ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cít, r. 2008, s. 48, s. 6

⁴⁰ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cít, r. 2008, s. 48, s. 6

⁴¹ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 21

odbornou přípravu žadatelů, až po samotný poměrně zdlouhavý proces hledání vhodného dítěte a čekání na něj.⁴²

Další ještě náročnější období přichází později s nástupem dospívání přijatého dítěte, kdy každý adolescent hledá své místo, svou identitu a děti v NRP řeší svou identitu dvojnásob těžce.⁴³

- Změny, hledání a budování identity.

Definice identity se dá napsat dvěma slovy: Kdo jsem? Jedná se o hodnotový systém, podle kterého posuzujeme sebe i druhé.⁴⁴

Změna identity, např. tzv. nedobrovolná a pozvolná se týká nejen dětí, ale i náhradních rodičů a to většinou v již zmiňované pubertě přijatého dítěte, kdy se vlivem narůstajících problémů může rozpadat jejich manželství nebo se chování dítěte stane natolik nezvladatelné, že uvažují o jeho vrácení. Identita úspěšného náhradního rodiče je v tomto období vážně ohrožena. Rodič pak prochází fázemi postupné změny identity od prvotní ztráty kontroly nad výchovou, přes fázi obrannou (hledání nových řešení) s výbuchy agrese, k depresi (jako reakci na bezmoc) až, v ideálním případě, k přijetí nové identity a ke smíření.⁴⁵

- Identita a adopce

Dalším specifikem, které se také týká identity dítěte, je samotný fakt, že dítě je adoptované. Pokud náhradní rodiče tento fakt dítěti zatají a skutečnost vyjde najevo, bývá změna identity dítěte rychlá a nedobrovolná. Dítě prochází fází šoku, následuje fáze obranná s agresivním chováním, přes fázi vyjednávání a reaktivní deprese až do, v ideálním případě, konečné fáze smíření a přijetí nové identity.⁴⁶

- Odlišné etnikum

⁴² MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 20-24

⁴³ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 43 a 45

⁴⁴ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 6

⁴⁵ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 21 a 22

⁴⁶ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 20

Často především pěstounští rodiče řeší problémy spojené s odlišným etnikem přijatých dětí. V našich podmínkách se setkáváme především s přijatými romskými dětmi, které přicházejí do „bílé“ rodiny. Životem v této rodině nabývají dvojí identitu: romskou a většinové populace. Snahou pěstounů i samotného dítě by mělo být budování identity, aby v konečném důsledku přijaté romské dítě získalo smíšenou identitu- považuje se za Roma a nestydí se za to, ale přijímá zvyky a normy majoritní společnosti.⁴⁷

Mezi doporučení odborníků tedy patří⁴⁸: budování odlišné identity dítěte, podporovat vzdělání své i dětí, seznamovat dítě s jeho původním prostředím a kulturou, hledat pozitivní identifikační vzory, mapovat historii dítěte- tzv. Kniha života, připravovat se jako náhradní rodiče na fázi nevděku v období dospívání dítěte.⁴⁹ Náhradní rodiče by pro rozvoj identity dítěte jiné kultury měli dodržet pět „P“⁵⁰:

- Postupně. Nečekat na problémy s identitou, ale jsme aktivní od počátku.
- Přirozeně. Prvky rozvíjející identitu dítěte začleníme do života rodiny.
- Přijmout odlišnost. Nejen dítě, ale i náhradní rodiče musí přijmout fakt jeho odlišné identity.
- Pozitivně. Odlišnost a odlišnou kulturu přijatého dítěte bychom měli považovat za obohacení nás i naší rodiny.
- Plánovitě. Je dobré mít dopředu představu o tom, kdy a jak budeme rozvíjet identitu přijatého dítěte.

Jedním z důležitých kroků v utváření jeho identity je zprostředkování a možnost setkávání dítěte a celé rodiny s jinými fungujícími romskými rodinami v okolí a s jinými náhradními rodinami vychovávajícími dítě odlišného etnika.⁵¹

⁴⁷ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 9-10

⁴⁸ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 33

⁴⁹ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 19 a 33

⁵⁰ VANČÁKOVÁ Martina, *Romské dítě v náhradní rodině*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 11

⁵¹ VANČÁKOVÁ Martina, *Romské dítě v náhradní rodině*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 24-27

Bylo by mylné se domnívat, že poruchou identity trpí jen přijaté či osvojené děti, popřípadě náhradní rodiče, neboť problém je celospolečenský. Přijaté děti a náhradní rodiče však tento problém prožívají v mnoha rovinách a za mnohem náročnějších okolností.⁵²

- Biologická rodina dítěte

V pěstounské péči řeší náhradní rodiče také problém související úzce s identitou a tím je biologická rodina dítěte.

Pěstouni by případnému styku s biologickými rodiči neměli bránit, ale rozhodně by se měli na tuto eventualitu připravit⁵³:

- Především musí přijmout fakt, že přijaté dítě biologické rodiče idealizuje.
- S biologickými rodiči by neměli soupeřit ani je očerňovat.
- O biologické rodině je třeba s dítětem otevřeně hovořit, toto téma není tabu.
- Vyhnout se kritizování biologických rodičů před dětmi.
- Děti je třeba vést k úctě k rodičům biologickým i náhradním.

Tato doporučení je třeba dodržovat i v případě skutečného styku s biologickou rodinou přijatého dítěte. Pokud jsou tato setkání v rozporu se zájmem dítěte (např. návštěvy jsou vynucovány biologickými rodiči přes odpor a strach dítěte), musí pěstouni vše řešit se sociální pracovníci a obrátit se na soud.⁵⁴

- Poruchy chování

Neovladatelné chování přijatých dětí je dalším ze specifíků a úskalí náhradního rodičovství.

Vinou traumat z dětství ať už z biologické rodiny nebo ústavu děti neovládají své projevy a chování. Nechtějí nebo neumějí se fixovat na lidi, raději lpí na neživých věcech. Především se jedná o impulzivní, vůlí neovladatelné krádeže nebo agrese. Pokud takové dítě náhradní rodiče neustále za jeho chování kritizují, vede to k špatnému sebepojetí a pocitu viny. Důležité

⁵² KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 45

⁵³ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 34-37

⁵⁴ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 117

je nevyčítat a snažit se nastavit v domácnosti vše tak, aby k excesům nemohlo docházet. Ještě potřebnější je nešetřit chválou v poměru 9:1a provést praktická opatření (cennosti nepovalovat, místnosti uzamykat apod.).⁵⁵

- Deprivace u přijatého dítěte

Deprivace přichází, pokud dítě nebo jedinec nemá uspokojeny základní lidské potřeby v dostatečné míře a po dlouhou dobu.⁵⁶

Psychických potřeb je celá řada, dle profesora Matějčka přiblížím čtyři, resp. pět úrovní potřeb, jejichž nenaplnění u dětí vede k psychické deprivaci⁵⁷:

- Potřeba přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě (stimulace v oblasti zrakové, sluchové, hmatové)
- Potřeba smysluplného světa (stálost věcného a sociálního prostředí)
- Citové a emoční potřeby (potřeba trvalého kladného vztahu k mateřské osobě, kterou nemusí být biologická matka)
- Potřeba sociální- v interakci s okolím si vytváří své sebepojetí, svou identitu
- Potřeba sdílet s někým otevřenou budoucnost

Projevy deprivace u přijatých dětí⁵⁸:

- Do tří let věku se deprivace projevuje opožděním psychomotorického vývoje (povrchnost citů a sociálních vztahů, rozmrzelost a nezúčastněná nálada, nedětsky vážný výraz) a opožděným vývojem řeči.
- V předškolním věku přetrvává citová povrchnost ve vztazích a opoždění v řeči, poruchy řeči.
- Ve školním věku i přes dobré intelektové schopnosti mají deprivované děti horší prospěch (nesprávně jsou pak přerazovány do zvlášt-

⁵⁵ KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48, s. 38

⁵⁶ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 84

⁵⁷ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 84-85

⁵⁸ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 86

ních škol) a projevují se i nápadností v chování, neurotické potíže, agresivita a prohlubuje se citová otupělost.

- V dospívání má dítě problémy se začleňováním do kolektivu, bývá posunutá hierarchie hodnot, nežádoucí rysy charakteru, zvýšené nebezpečí vzniku závislostí

- V dospělosti pak deprivovaní jedinci mají problémy v partnerských vztazích, ve výchově dětí, deprivace je významným činitelem páchaní trestné činnosti.

- Deprivované dítě a náhradní rodina

Z výzkumů vyplývá, že psychická deprivace je napravitelná, rozhodující je kvalita náhradní rodiny a také míra deprivace přijatého dítěte.⁵⁹ Dalším důležitým výstupem je zjištění odborníků: „že pěstounská rodina má pro přijaté dítě velký význam, velkou léčebnou sílu.“⁶⁰

Kvalitou náhradní rodiny rozumíme rodiče, kteří se snaží naplňovat psychické potřeby přijatých dětí, jak jsem uvedla výše, kdy nejdůležitější je navázání hlubokých a stálých vztahů mezi náhradními rodiči a přijatými dětmi a tolerance pěstounů či osvojitelů k poruchám, problémům a odlišnostem dítěte- to vše je předpokladem pro společnou životní perspektivu.⁶¹

- Přijaté děti s postižením nebo poruchami

Především v pěstounské péči vyrůstají také děti s nejrůznějšími handicapem, jak dokládá výzkum o. s. Rozum a Cit mapující poskytované sociální služby v NRP.

Přijaté děti trpí hyperaktivitou, poruchami chování, pozornosti a učení, mají lehké nebo těžké zdravotní postižení nebo trpí kombinací více postižení či poruch najednou. Z výzkumu vyplývá, že pouze 35% pěstounských rodin vychovává děti s žádným nebo jedním handicapem, 43% pečuje o děti s 2-4 handicapem a 22% náhradních rodičů má svěřeny děti s 5-7 handicapem! Přibližně polovina pěstounských rodin řeší potíže s hyperaktivitou,

⁵⁹ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 87-88

⁶⁰ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 90

⁶¹ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 89

poruchami chování a pozornosti. Asi pětina pěstounů pečuje o těžce zdravotně postižené dítě nebo děti.⁶²

Tato skutečnost klade na pěstouny velké nároky, kdy se pěstouni musí vyrovnávat souběžně s výskytem stejných problémů u více přijatých dětí (výzkum také prokázal, že 17% pěstounských rodin pečuje o čtyři a více dětí!).⁶³

- Přijetí staršího (dospívajícího) dítě

Posledním vybraným specifikem, které zmíním, je problematika přijetí starších dětí.

Děti, které přišly do náhradní rodiny později, bývají ovlivněny dlouhým pobytem v ústavních zařízeních nebo mají špatné zkušenosti z života v nefunkční rodině (strádání, týrání, zneužívání) nebo dokonce prošly oběma.⁶⁴

Mají za sebou každopádně složitou minulost, jejíž následky si ponechávají mnohdy celý život. Dítě je nedůvěřivé, necítí se přijaté a milované, neorientuje se v hodnotách nové rodiny, nově vznikající vztahy není na čem budovat, uvážíme-li, že většina ne-li všechny předešlé vztahy byly nefunkční.⁶⁵

Úkolem pěstounů by mělo být především doprovázet dítě během adaptace na nové prostředí, seznámit jej s rodinnými psanými i nepsanými pravidly. Není vhodné dítě nutit, aby pěstouny oslovovalo maminko, tatínku (lépe navrhnout oslovování křestními jmény). Samozřejmostí je zajištění dostatečného soukromí a přiměřeně k věku naplňovat potřebu lásky a přijetí. Je třeba ponechat dospívajícímu dítěti dostatek času. To vyžaduje ze strany

⁶² AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 17-18

⁶³ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 14

⁶⁴ FRANTÍKOVÁ Jana, *Dospívající dítě v náhradní rodině*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 40, s. 5

⁶⁵ FRANTÍKOVÁ Jana, *Dospívající dítě v náhradní rodině*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 40, s. 22

pěstounů velkou míru trpělivosti. Není dobré vkládat do přijatých dětí svá mnohdy nereálná očekávání, dvojnásob to platí u přijetí staršího dítěte.⁶⁶

Dalším nelehkým úkolem rodičů je pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí, často i za pomoci odborníků.⁶⁷

Dospívající dítě už mnoho nevychováme ani nepředěláme, přesto pobyt v náhradní rodině, i když nakrátko, mu může pomoci osvojit si správný model rodinného soužití.⁶⁸

Potřeby a problémy, se kterými se potýkají náhradní rodiny, tak jak jsem výše popsala, vyžadují odbornou pomoc a podporu nejrůznějších organizací, mezi kterými mají nezastupitelné místo i svépomocné skupiny náhradních rodičů. Následující kapitola seznamuje s formami podpory NRP nejprve v rámci celé České republiky a poté v mém regionu-Středočeském kraji a na Mladoboleslavsku.

1.3 Formy podpory v náhradní rodinné péči

V České republice pracuje řada organizací, která se zaměřuje na podporu, pomoc a služby v oblasti náhradní rodinné péče (NRP). Na tomto místě není možné zmapovat a popsat všechny, pro potřebu této práce vybírám ty, které pomáhají výlučně náhradním rodinám a okrajově zmíním organizace působící celostátně mající i obecné využití.

1.3.1 Organizace v oblasti NRP v České republice

- Internetové poradny a odkazy

Zdrojem informací a pomoci pro náhradní rodiče mohou být i internetové stránky jednotlivých měst, které uvádějí adresáře či databáze poskytovatelů sociálních služeb v dané oblasti.

Dále mohou pěstouni, osvojitelé i odborná a laická veřejnost využívat internetové zdroje: kontaktní linky a internetové poradny organizací

⁶⁶ FRANTÍKOVÁ Jana, *Dospívající dítě v náhradní rodině*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 40, s. 22-24

⁶⁷ FRANTÍKOVÁ Jana, *Dospívající dítě v náhradní rodině*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 40, s. 24

⁶⁸ FRANTÍKOVÁ Jana, *Dospívající dítě v náhradní rodině*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 40, s. 25

zaměřující se na NRP. Zde uvádím například internetové odkazy a telefonní linky⁶⁹:

- www.adoptce.com/beta/adoptce provozovaná Nadací Terezy Maxové a Střediskem náhradní rodinné péče (SNRP)⁷⁰
- www.rodina.cz/poradna/nahradni_rodina, on-line poradna o náhradní rodině provozovaná ve spolupráci s info serverem rodina.cz.⁷¹
- telefonní linka Občanského sdružení Rozum a Cit, (tel. číslo 323 605 782) která řeší problémy související s NRP.⁷²
- www.anrcr.cz, www.profesionalizacencrp.cz, internetové stránky s poradnou pro náhradní rodiče, jejímž provozovatelem je organizace zastřešující náhradní rodiny a kluby náhradních rodin v České republice- Asociace náhradních rodin ČR.⁷³

- Organizace pomáhající v obecné rovině

Pro lepší přehlednost na úvod seznámím s organizacemi pomáhajícími všem potřebným, tedy i náhradním rodinám.

- Domy na půli cesty

Pro mladé od 18 do 26 let, kteří odcházejí z ústavních zařízení nebo po ukončení pěstounské péče. Zajišťují na přechodnou dobu ubytování a pomáhá řešit sociální situace, rozvíjí psychosociální dovednosti. Smyslem je osamostatnění jedince a jeho zapojení do společnosti.⁷⁴

- Poradny

⁶⁹ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 182-183

⁷⁰ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 183

⁷¹ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 183

⁷² AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 183

⁷³ *Výroční zpráva ANR ČR r. 2009*, organizace Asociace náhradních rodin ČR, r. 2009, s. 22

⁷⁴ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 184

V obecné rovině poskytují své poradenství a služby náhradním rodinám i občanské poradny, pedagogicko- psychologické poradny, manželské a rodinné poradny.⁷⁵

- Respitní péče

Náhradní rodiče pečující o zdravotně postižené dítě mohou využít služeb nejrůznějších organizací poskytujících respitní péči, odlehčení ve formě zástupu v péči v době nemoci pěstouna, během jeho dovolené apod.⁷⁶

- Program „Pět P“

Preventivní programy „Pět P“, ve kterých pracují dobrovolníci zaměřující se na doprovázení dětí ohrožených nepříznivými vlivy.⁷⁷

- Linky důvěry

Nejen pro náhradní rodiče je určena Rodičovská linka Linka bezpečí (tel. č. 283 852 222), která se zaměřuje na problémy spojené s výchovou dětí.⁷⁸

- Střediska výchovné péče

Pracoviště zřizovaná při diagnostických ústavech nabízejí preventivně výchovnou péči pro děti a mládež s negativními projevy chování a to ve formě ambulantní, stacionární nebo pobytové.⁷⁹

- Krajské úřady

Zde se náhradní rodiče mohou obracet dle místa své příslušnosti na pracovníky náhradní rodinné péče.⁸⁰

V další kapitole nejprve podám přehled o organizacích a sdruženích působících v oblasti NRP v České republice a následně v mém kraji.

- Přehled celorepublikových organizací zaměřených na NRP

⁷⁵ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 184-185

⁷⁶ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 185

⁷⁷ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 185

⁷⁸ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 186

⁷⁹ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 186

⁸⁰ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 187

- Asociace náhradních rodin České republiky (ANR ČR)

Toto poměrně nové občanské sdružení, jehož založení bylo iniciováno samotnými pěstouny, pracuje od března roku 2009.

Posláním Asociace náhradních rodin ČR je sjednocení náhradních rodin a zlepšení a zajištění důstojných podmínek pro výkon NRP v České republice. Hájí zájmy svých členů, usiluje o legislativní změny v oblasti NRP, vzdělává náhradní rodiče v NRP, spolupracuje s odborníky i jinými organizacemi, přispívá k rozvoji a propagaci náhradní rodinné péče.⁸¹

Základem asociace jsou svépomocné kluby náhradních rodin, jejichž členové se pravidelně scházejí, podílejí se na organizování nejrůznějších aktivit, jsou místem pro vzájemné sdílení a předávání zkušeností z oblasti výchovy a náhradní péče. Sdružení provozuje i internetovou poradnu pro náhradní rodiče.⁸²

Podrobněji pojednám o činnosti asociace i klubů v samostatné kapitole.

- Fond ohrožených dětí (www.fod.cz)

Sdružení se sídlem v Praze pomáhá týraným, zanedbávaným, zneužívaným a jinak sociálně ohroženým dětem. Poskytuje poradenství, hmotnou i materiální pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám, pořádá poradenské i relaxační akce a pobyty pro náhradní rodiny, dětské tábory. Provozuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek.⁸³

- Natama, o. s. (www.natama.cz)

Sdružení se zabývá vyhledáváním a přípravou žadatelů o náhradní péči, doprovází náhradní rodiny, poskytuje terapii a poradenství dětem i rodičům.⁸⁴

- Rozum a Cit, o.s. (www.rozumacit.cz/os)

Občanské sdružení pomáhá opuštěným a sociálně znevýhodněným dětem prostřednictvím pomoci a podpory pěstounských rodin. Organizuje

⁸¹ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 5

⁸² *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 5

⁸³ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 188

⁸⁴ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 188

setkávání pěstounů, odborné semináře a zaměřuje se i na přijaté děti. Především pro ně pořádá arteterapeutické dílny. Provozuje také kontaktní a poradenské centrum pro náhradní rodiny.⁸⁵

- Sdružení pěstounských rodin (www.pestouni.cz)

Cílem sdružení založeného náhradními rodiči je pomoc náhradním rodinám prostřednictvím poradny, dále nabízí terapeutické služby a canisterapii, provozuje Dům jistoty (klubovna a romské komunitní centrum), Dům na půli cesty a vydává celorepublikový časopis „ Průvodce náhradní rodinnou péčí“.⁸⁶

- Sdružení SOS dětských vesniček, o.s. (www.sos-vesnicky.cz)

SOS dětské vesničky umožňují vyrůstat v rodinném prostředí dětem, které nejsou vhodné do adopce či individuální pěstounské péče. Výchovu zajišťuje matka-pěstounka spolu s „tetami“. Vesničky poskytují v rámci své organizace pomoc a podporu náhradním matkám i přijatým dětem (SOS dětské vesničky Brno-Medlánky, Doubí a Chvalčov)⁸⁷

- Středisko náhradní rodinné péče (www.nahradnirodina.cz)

Středisko zajišťuje pomoc a podporu opuštěným dětem se zdravotními nebo zvláštními sociálními potřebami a novým náhradním rodinám už 18 let. Zaměřuje se na rozvoj NRP a na pomoc dětem z dětských domovů. Provozuje celorepublikově poradny pro NRP, poskytuje psychosociální poradenství pro zájemce a žadatele o NRP a pro náhradní rodiče, terénní sociální práci, organizuje setkávání náhradních rodičů s odborným programem, vydává odborné publikace o NRP.⁸⁸

- Triada- poradenské centrum o. s. (www.triada-centrum.cz)

Sdružení se sídlem v Brně zajišťuje přípravu osvojitelů a pěstounů na přijetí dítěte, sociálně právní poradenství a rodinnou terapii, asistenci a

⁸⁵ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 188

⁸⁶ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 188

⁸⁷ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 189

⁸⁸ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 189

mediaci při komunikaci s rodiči přijatého dítěte. Dále organizuje celostátní seminář NRP.⁸⁹

- Trialog - Brněnský institut rozvoje společnosti (www.trialog-brno.cz)

Organizace se zaměřuje na podporu spolupráce mezi neziskovými občanskými organizacemi a orgány veřejné správy. Dále poskytuje individuální a rodinné poradenství a vzdělávací akce pro náhradní rodiny.⁹⁰

Mezi pomáhající organizace v NRP patří i nadace a nadační fondy, dále uvádím některé z nich.

- Nadace a fondy v oblasti NRP
- Nadace Educa (www.nadace-educa.cz)

Nadace finančně podporuje děti se studijními předpoklady vyrůstající v ústavní péči, v neúplných či sociálně slabých rodinách.⁹¹

- Nadační fond J&T (www.nadacnifondjt.cz)

Především pomáhá dětem nemocným, handicapovaným, opuštěným, dětem v nouzi, podporuje pěstounské a profesionální rodiny, dětské domovy, domy na půl cesty, chráněná bydlení, azylové domy pro matky.⁹²

- Nadace Terezy Maxové (nadacetm.cz)

Pomáhá dětem vyrůstajících mimo rodinu v ústavní péči nebo pěstounské péči, přispívá na jejich volnočasové aktivity a vzdělávání.⁹³

- Nadační fond Rozum a Cit (www.rozumacit.cz)

Podporuje pěstounské rodiny, přispívá na bydlení, vybavení dětských pokojů, zdravotní a výukové pomůcky, rekonstrukce bezbariérových prostor.⁹⁴

⁸⁹ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 190

⁹⁰ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 190

⁹¹ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 190

⁹² AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 191

⁹³ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 191

A dále ve zkratce uvádím nadace:

- Naše dítě (pomoc zneužívaným, handicapovaným, opuštěným dětem), Nadační fond Livie a Václava Klausových (příspěvky na jazykové kurzy, řidičské průkazy a stipendia pro děti a mládež z pěstounských rodin), Vize 97- Nadace Dagmar a Václava Havlových (podporuje znevýhodněné spoluobčany), Výbor dobré vůle- Nadace Olgy Havlové (např. projekt Nová rodina podporuje aktivity a vzdělávání dětí v náhradních rodinách).⁹⁵

Mezi další pomáhající organizace působící celorepublikově patří i charitativní organizace a diakonie různých církví, které poskytují křesťanské, zdravotní, sociální a duchovní služby potřebným občanům.

Za všechny uvádím:

- Charitu České republiky, Diakonii a misii Církve československé husitské, Diakonii Církve bratrské, Diakonii Jednoty bratrské, Slezskou diakonii, Communio- sociálně pastorační středisko a další.⁹⁶

V další kapitole navazuji přehledem organizací specializujících se na NRP ve Středočeském kraji.

1.3.2 Přehled organizací zaměřených na NRP v kraji Středočeském.

V této kapitole krátce seznámím s organizacemi přímo pomáhajícími náhradním rodinám v mém regionu. Jak jsem již uvedla výše, obecně pro všechny potřebné občany působí v jednotlivých krajích občanské poradny, pedagogicko-psychologické poradny, rodinné poradny. Pokud je v následujícím textu zmíním, pak to bude proto, že se specializují na NRP nebo z důvodu nedostatku jiných organizací zaměřených na potřebné občany a náhradní rodiny v kraji. Já se zaměřím na místní organizace pomáhající v NRP v daném regionu a heslovitě zmíním také regionální pracoviště celostátně působících organizací, jejichž bližší popis jsem uvedla výše v samostatné kapitole „Přehled celorepublikových organizací zaměřených na NRP“.

⁹⁴ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 191

⁹⁵ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 191-192

⁹⁶ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 192-193

- Středočeský kraj
- V kraji se nachází pobočka FOD v Berouně.
- Ve Vlašimi, Kralupech nad Vltavou a v Novém Strašecí jsou Domy na půli cesty.⁹⁷
- Kolpingova rodina Smečno- Dům rodin- organizace pořádá přípravy žadatelů o NRP, víkendová setkání náhradních rodin, poskytuje odlehčovací služby.⁹⁸
- ROSA, Středisko pomoci ohroženým dětem (Kladno)- kromě jiného poskytuje služby pro náhradní rodiny- psychologickou diagnostiku, speciální pedagogiku, psychoterapii, videotrénink interakcí a organizuje klub náhradních rodin.
- V Mladé Boleslavi a v Čelákovcích pracují svépomocné skupiny náhradních rodin-místní kluby ANR ČR, v Mladé Boleslavi souběžně také klub MÁTA – občanské sdružení náhradních rodin Mladoboleslavská.⁹⁹

1.3.3 Pomoc, podpora a služby z pohledu náhradních rodin

Z výzkumu sdružení Rozum a Cit vyplývá, že především náhradní rodiny, které se potýkají s výchovnými problémy přijatých dětí nebo vychovávají děti s handicapem, mají pocit nedostatečné podpory, jedná se asi o polovinu všech náhradních rodin.¹⁰⁰ Především pěstounské rodiny preferují zkvalitnění a rozšíření poradenství a sociálních služeb pro náhradní rodiče.¹⁰¹

Z výzkumu dále vyplývá, že v případě problémů či postižení dítěte, nebo u velkých pěstounských rodin mají pěstouni větší potřebu vnější pomoci a trvalé podpory.¹⁰² Občanská sdružení a nestátní organizace považuje

⁹⁷ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 223-224

⁹⁸ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 223

⁹⁹ Výroční zpráva 2009, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 9 a 11

¹⁰⁰ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 34

¹⁰¹ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 35

¹⁰² AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 36 -38

18% pěstounů (pečujících o 5 a více dětí) za hlavní zdroj pomoci.¹⁰³ Jako výlučného poskytovatele pomoci jen 1-7% náhradních rodičů označilo místně příslušné pracovníky obecních úřadů.¹⁰⁴

Na druhou stranu z výzkumu vyplývá, že z celkového počtu všech náhradních rodičů (pěstounů i osvojitelů) je 35% z nich přesvědčeno, že v případě problémů s péčí a výchovou přijatých dětí, je schopno si pomoci vlastními silami a podporu z vnějšku nevyužívá. Ostatní pěstouni (19%) za hlavní zdroj pomoci při řešení problémů s výchovou přijatých dětí označili odborníky (lékař, psycholog), dalších 17% náhradních rodičů označilo sociální pracovníci a 14% se obrací na neziskové organizace a sdružení či kontaktuje jiné pěstouny.¹⁰⁵ Pozitivní je zjištění, že v případě vyhledání pomoci či konkrétní služby se 66% náhradních rodičů domnívá, že jim tato podpora pomohla dostatečným způsobem řešit situaci v rodině.¹⁰⁶

Samotní náhradní rodiče za nedostatečnou a zároveň potřebnou pomoc označili pomoc finanční, pomoc odbornou (nedostatek psychologů a odborníků na specifickou oblast NRP), pomoc s výchovnými a vzdělávacími problémy, pomoc s osamostatňování dětí po skončení PP a z toho plynoucí potřeba finanční podpory nebo pomoc s bydlením a pomoc v oblasti sebevzdělání v oblasti NRP a podpora vzdělávání přijatých dětí.¹⁰⁷

1.3.4 Pomoc, podpora a služby pro náhradní rodiny z pohledu odborníků

Pěstounská péče byla znovu zavedena v roce 1973 a za tuto dobu potřebnost pomoci náhradním rodinám potvrdily zkušenosti odborníků- lékařů, psychologů, sociálních pracovníků i samotných náhradních rodičů.¹⁰⁸ Za nezbytnou považují odborníci ochotu spolupracovat jak ze strany státních

¹⁰³ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 38

¹⁰⁴ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 38

¹⁰⁵ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 37

¹⁰⁶ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 40

¹⁰⁷ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 42

¹⁰⁸ MATĚJČEK Zdeněk, KOLUCHOVÁ Jarmila a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 48

institucí, tak ze strany náhradních rodičů. Náhradní rodiče by se měli s důvěrou a včas obracet na odborníky v případě problémů a potíží souvisejících s výchovou a péčí o přijaté děti, neuzavírat se před pomocí. Odborníci by k náhradním rodičům měli přistupovat jako k partnerům, projevit lidský přístup a pochopení pro jejich potřeby.¹⁰⁹ Velký význam v oblasti podpory, pomoci a služeb pro náhradní rodiny mají nestátní organizace, ve kterých se sdružují samotní pěstouni, především svépomocné kluby náhradních rodičů.¹¹⁰

Tato práce hodnotí či oceňuje svépomocné skupiny v NRP jako jednu z forem pomoci náhradním rodinám, proto se v následující kapitole zaměřím na problematiku svépomoci jako takové a poté blíže popíšu činnost klubů náhradních rodičů.

2 Svépomocné skupiny

Abychom mohli blíže zhodnotit či posoudit funkci svépomocných skupin v oblasti náhradní rodinné péče, musíme mít alespoň základní informace o hnutí svépomocných skupin jako takovém.

V této kapitole definuji pojem svépomoc, zmapuji historický vývoj svépomoci, popíši znaky, dělení svépomocných skupin, přiblížím dynamiku ve skupině a na závěr zmíním přínos a negativa svépomoci a uvedu příklady svépomocných klubů skupin u nás i ve světě.

2.1 Definice svépomocné skupiny

Nejvýstižnější je asi definice Katze a Bendera:

„Svépomocné skupiny jsou malé skupiny pro vzájemnou pomoc a pro uskutečnění určitých cílů. Obvykle je tvoří lidé sobě rovní, kteří se sdružili, aby poskytli vzájemnou pomoc při uspokojování určitých potřeb, při překonávání společného handicapu nebo problému narušujícího život a při dosahování žádoucích sociálních nebo osobních změn, popřípadě změn obojího druhu. Iničiátoři a členové takových skupin si uvědomují, že jejich potřeby nejsou a nemohou být uspokojovány existujícími sociálními institucemi. Svěpo-

¹⁰⁹ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 49-50

¹¹⁰ MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 50

mocné skupiny zdůrazňují sociální interakce typu „tváří v tvář“ a osobní odpovědnost členů. Často poskytují materiální výpomoc, jakož i emocionální podporu a hlásají ideologii nebo hodnoty, prostřednictvím nichž mohou jejich členové nabýt zvýšený pocit osobní identity.¹¹¹

2.2 Historie svépomoci

Původ vzájemné podpory a solidarity můžeme hledat na počátku lidstva v rodech a kmenech, později ve spolcích, ještě později v odborech a různých sdruženích a samozřejmě v rodinách a dalších primárních skupinách.¹¹²

Dle Bútory je vzájemná pomoc mezi lidmi kombinací altruismu a egoismu. Obě vlastnosti totiž sledují zájem jednotlivce i skupiny, neboť zvyšují jejich šanci na přežití či kvalitu života a nazývá tuto pospolitost: „skupinami vzájemné svépomoci.“¹¹³

Jiný úhel pohledu na jev sdružování popisuje Bútor, že popisuje Kretch, Crutchfield a Ballachey - ti řadí potřebu sdružování mezi čtyři základní instinkty člověka. Naproti tomu Bútor dále uvádí Summerra a Kellera. Ti nepovažují tuto potřebu za instinkt. Příčinou sdružování je snaha člověka o přežití, neboť ve skupině se jeho šance zvyšují.¹¹⁴

Více a podrobněji se jevem pospolitosti začaly zabývat různé humanistické obory až na konci 19. a začátkem 20. století. Bútor uvádí například Adlera, Morena, Pratta působící v medicíně a v sociologii především Toniese. Dále uvádí názor Cooleyho, který chápe skupiny svépomoci jako primární skupinu, jež je charakteristická kontaktem „tváří v tvář“, relativní stálostí a intimitou mezi členy. Tyto skupiny lze označit za součást sociali-

¹¹¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 33-34

¹¹² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 15

¹¹³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 16

¹¹⁴ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 17

začního procesu, ve kterém je uplatňována nápodoba jako forma sociálního učení.¹¹⁵

Dále Bútora soudí, že Schmidbauer a Sandler soudí, že praktické zkušenosti se skupinovou vzájemnou pomocí měly odpradávná léčebný účel (léčba nemocného pomocí laiků). Solidarita se projevovala i v jiných oblastech života, např. v krizových situacích jedince i skupiny (hlad, živelné pohromy). Vzájemná pomoc tak přispívala k integraci jedince a zároveň k ochraně primární skupiny.¹¹⁶

Ve středověku a v období renesance pak vzájemná pomoc dle Bútory, odkazujícího na Katze a Benders, ustoupila do pozadí a k opětovnému nárůstu sdružování dochází s nástupem průmyslové revoluce.¹¹⁷

2.2.1 Počátek novodobého svépomocného hnutí ve světě

První odbory a skupiny vzájemné podpory v sociální oblasti vznikaly v Anglii v 90. letech 18. století, kdy na počátku století 19. sdružovaly nejrůznější spolky a společenstva 925 tisíc členů. Odbory a družstva vznikaly hlavně mezi sociálně slabšími vrstvami, pomoc byla poskytována nezaměstnaným, nemocným členům, při úmrtí ale i narození či stavbě domu pomocí přímých služeb, finanční ale i emocionální podpory. Během 20. století se tyto služby institucionalizovaly a centralizovaly a přetvářely se na různé profesní organizace.¹¹⁸

Bútora uvádí, že Šiklová uvádí, že z původních intimních vztahů „tváří v tvář“ vzniká tzv. „přepážkový vztah“ (celostátní organizace, odborové svazy, banky, pojišťovny).¹¹⁹

Mezi průkopníky sociální skupinové práce v medicíně patří americký lékař Pratt a francouzský lékař a mikrobiolog Calmett. Oba pracovali

¹¹⁵ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 17-18

¹¹⁶ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 19

¹¹⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 19

¹¹⁸ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 20

¹¹⁹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 20

s tuberkulózními pacienty. Pratt pořádal pravidelná skupinová setkání, aby snížil neurotické projevy dlouhodobé nemoci u pacientů.¹²⁰

Prattovy tzv. „třídy“ jsou příkladem morální léčby. Mezi pacienty přicházeli proškolení bývalí pacienti, nemocní si mezi sebou vyměňovali zkušenosti, poskytovali psychologickou podporu. Finančně byly třídy podporovány církví a po uzdravení se pravidelně scházeli dál na církevní půdě. Po vzoru Pratta vznikly později nejznámější svépomocné skupiny Anonymních alkoholiků (AA), soudí Bútora, že soudí Killileová.¹²¹

Současně vznikaly tzv. terapeutické komunity. Jednalo se však o specializovanější psychoterapeutickou metodu s prvky vzájemné pomoci (zakladatelem a praktikem byl anglický psychiatr Jones) používanou dodnes.¹²²

Dále začaly pracovat tzv. pacientské kluby. Bútora uvádí, že Kratochvíl uvádí, že první klub pro duševně choré založil v roce 1938 anglický lékař a vědec Bierer. U nás založil první podobný klub „Klub vyléčených pijáků“ už v roce 1931 v Brně J. Novotný.¹²³

V dalších podkapitolách uvádím údaje svědčící o rozvoji a růstu svépomoci a seznamuji s výstupy projektu SZO.

2.3 Svépomoc v číslech

Z údajů americké Academy for Education Development vyplývá, že v roce 1979 bylo ve svépomocných skupinách v USA 14 milionů Američanů. Studie OSN z roku 1981 uvádí počet 500 tisíc svépomocných skupin celosvětově a v roce 1988 jejich počet vzrostl na 800 tisíc s několika miliony členů (uvádí Bútora, že uvádí Katz). V Evropě, nevyjímaje její střední a východní část, počet členů svépomocných skupin jde do statisíců. Např. v SRN začátkem 80. let bylo 10 tisíc skupin, v roce 1988 již 50 tisíc

¹²⁰ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 20-21

¹²¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 21

¹²² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 22

¹²³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 22

s počtem členů převyšujícím milion. Mimo jiné se jednalo o skupiny Anonymních alkoholiků, hnutí na ochranu práv spotřebitelů. Bútora dle nárůstu a velkého počtu skupin v USA ve zveřejněném Katalogu svépomocných skupin z roku 1988 hovoří o: „explozi svépomoci“.¹²⁴

70. léta znamenala změnu v dosavadním smýšlení odborné veřejnosti i společnosti. Na laiky přestalo být pohlíženo jako na pasivní objekt především lékařské péče a začali být vnímáni jako plnohodnotní a zkušení partneři tak, jak byla laická pomoc vnímána v minulosti.¹²⁵

2.4 Svěpomoc v projektu Světové zdravotnické organizace

Z projektu SZO z roku 1985 „Zdraví pro všechny do roku 2000“ vyplývá, že svépomocné skupiny jsou žádaným zdrojem podpory a informací, sociální kontakty mají vliv na snižování úmrtnosti, jsou doporučovány pro lidi s nedostatečnou sítí kontaktů, pro lidi s nějakým společným problémem chtějících změnit své chování (alkoholismus, narkomanie a další návykové styly chování). Zároveň doporučuje SZO podporovat svépomocné skupiny, rodiny i jednotlivce podílející se na péči o osobní zdraví a upozorňuje na skvělé výsledky svépomocných skupin Anonymních alkoholiků.¹²⁶

Svépomocné skupiny označuje dokument SZO za zdroj neprofesionální péče o zdraví a doporučuje financovat jejich rozvoj a zároveň nesnižovat výdaje na zdravotnické a sociální služby ve veřejných rozpočtech zemí.¹²⁷

V dalším textu se zaměřím na znaky a typy svépomocných skupin.

¹²⁴ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 24

¹²⁵ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 25

¹²⁶ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 26-27

¹²⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 27-28

2.5 Znaký svépomocné skupiny

Bútora shrnul poznatky autorů Antzeho, Bormana, Gartnera a Riessmana, Katze a Bendera, Kililleové, Levyho, Moellera a vytvořil přehled základních znaků svépomocných skupin, které uvádím¹²⁸:

- sebezpečenění, společný osud, zkušenost, symptom, stav
- poskytování vzájemné pomoci (zdravotnické, technické, právní.)
- poskytování informací a rad, zprostředkování odborných poznatků
- rovnocennost a rovnoprávnost členů, nehierarchická struktura
- osobní účast, individuální zainteresovanost každého člena, osobní odpovědnost za své chování
- zdroj posilování Ega, zdroj pro zlepšování psychického fungování, poskytování emocionální podpory, prostor pro identifikaci s jinými
- spoléhání na vlastní síly, soběstačnost, autonomie
- malá nebo žádná spolupráce s profesionály, časem vzájemná dělba práce a působení s profesionály
- interakce „tváří v tvář“
- uplatňování „principu pomáhajícího“
- jasně vymezený společně sdílený cíl
- orientace na jednání, společně vykonávaná činnost, aktivní sociální učení prostřednictvím jednání
- spontánní vznik nebo postupné osamostatňování se (jsou-li založeny profesionály), autonomie, samoregulace, spíše demokratické než autoritářské vedení
- kolektivní vůle a energie, skupinové cítění (skupina jako kolektivní entita, jako „My“)
- poskytování sítě pro společenské styky, společenský život
- vyznávaný kodex pravidel chování, přesvědčení, „pouček“, společná „ideologie“, „učení“ skupiny
- skupina vzájemné pomoci jako referenční skupina, pro určitý menší počet členů na určité období jako primární sociální skupina.

¹²⁸ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 42

Dle mého názoru bych ještě zdůraznila důležitost předávání vlastních žitých zkušeností, tedy ne jen předávání informací, rad a odborných poznatků, které mohou být nebo jsou již zprostředkované.

2.6 Typy svépomocných skupin

Nyní přiblížím dělení svépomocných skupin. Vycházím opět převážně z publikace Bútory, který provedl opravdu vyčerpávající přehled typů. V závěru podkapitoly uvádím ještě typologii dle Levina a Perkinse z Hartlovy publikace a shrnující typologii dle Bútory.

Členění dle Katze a Bendera¹²⁹:

- skupiny zaměřené na osobní růst a seberealizaci členů
- skupiny zaměřené na společenskou obhajobu diskriminovaných jedinců
- skupiny zaměřené na alternativní způsob života
- skupiny jako útočiště, azyl

Dále autor nabízí členění svépomocných skupin dle Levyho¹³⁰:

- cílem skupin je změna chování svých členů
- sdružují jedince s totožným stavem nebo s podobnou stresogenní situací
- skupiny orientované na přežití (skupiny pro rasovou, etnickou podporu)
- skupiny pro osobní rozvoj a seberealizaci (shodně uvádí autoři v předešlém členění)

Bútora také uvádí typologii dle Moellera¹³¹:

- psychologicko-terapeutické skupiny (bez odborných terapeutů), např. Anonymní alkoholici
- medicínské skupiny resp. spíše organizace nebo svépomocná sdružení postižených (organizace pro alergiky, psoriatiky, kolostomiky)
- skupiny zaměřené na změnu vědomí (homosexuálové)
- skupiny orientované na utváření způsobu života (komuny pro staré lidi)
- skupiny orientované na práci (podpora pro nezaměstnané)
- skupiny orientované na vzdělávání (vyučujícími jsou starší studenti)

¹²⁹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 43-45

¹³⁰ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 43-45

¹³¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 45-46

- různé občanské iniciativy

Dle Bútory Gartner a Riessman svépomocné skupiny v oblasti duševního zdraví dělí na skupiny sdružující jedince s chronickými potížemi, na skupiny pro jedince, jejichž potíže nemají chronický charakter a dále skupiny pro jedince, kteří žijí s postiženým (sami tady nejsou postiženi), např. rodiče postižených dětí.¹³²

Svépomocné skupiny se také mohou dělit podle typu pomoci. A to buď na svépomocné skupiny poskytující pomoc přímou, nebo na organizace poskytující pomoc nepřímou, kdy se oba druhy pomoci navzájem mohou prolínat, uvádí Bútora dle Tracyho a Gussowa.¹³³

Hartl uvádí členění na pět typů skupin dle Levina a Perkinse¹³⁴:

- Svépomocné skupiny tvoří jedinci, kteří jsou vlivem svého stavu nebo okolností vyřazeni ze společnosti, resp. okolí je považuje za odlišné, „nenormální“ (alkoholici, narkomani, vězňové, duševně nemocní, nemocní AIDS, rakovinou...).
- Skupiny lidí, kteří sami nejsou nositeli problému, ale žijí v problémovém prostředí a to je druhotně negativně ovlivňuje (děti a partneři alkoholiků a dalších závislých, rodiče dětí s postižením nebo s výchovnými problémy...).
- Svépomocné skupiny lidí mající podobné problémy, k jejichž vyřešení či zlepšení nemají dostatečné prostředky (rodiče dětí s rakovinou, děti s diabetem, osamělí rodiče).
- Mnohaúčelové etnické či náboženské skupiny, jejichž smyslem je vzájemná podpora v různých oblastech života. V současnosti jsou na ústupu a nahrazují je skupiny zaměřující se na konkrétní problém.
- Svépomocné skupiny ochraňující nebo bojující za specifické zájmy svých členů a občanská práva (daňoví poplatníci...).

¹³² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 46-47

¹³³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 47

¹³⁴ HARTL Pavel, *Komunita občanská a komunita terapeutická*, vydání 1., Sociologické nakladatelství, r. 1997, s. 167

Bútora shrnuje typy svépomocných skupin dle různých kritérií na¹³⁵:

- skupiny individuální nebo společensky zaměřené
- skupiny usilující o změnu chování, problému nebo skupiny usilující

o adaptaci jedince

- skupiny pomáhající s dočasným problémem nebo naopak skupiny pomáhající při trvalých problémech

- skupiny nezávislé versus skupiny spolupracující s profesionály.

Pro všechny popsané typy je charakteristické zaměření na změnu chování jedinců, které spojuje společná věc či problém.

Svépomocná skupina má svou dynamiku, skupina se vyvíjí jako celek a zároveň účast ve skupině ovlivňuje a mění jedince. Krátce tuto problematiku popisují následující dvě podkapitoly.

2.7 Vývoj ve svépomocné skupině

Výše uvedené typy skupin se ve skutečnosti prolínají, neboť každá svépomocná skupina prochází za svou existenci vývojem, přes vzájemnou pomoc k institucionalizaci, od intimních vazeb k byrokratizaci, od laické pomoci k profesionalizaci.¹³⁶

Bútora uvádí schéma vývoje svépomocné skupiny dle Katze: „1. vznik, 2. neformální organizace, 3. vynoření se vůdcovství, 4. počátky formální organizace, 5. najímání placeného personálu a profesionálů.“¹³⁷

2.8 Vliv skupiny na postoje jedince a základní principy svépomoci

Svépomocná skupina zaměřená na změnu či kontrolu chování svých členů působí na všechny tři rozměry postoje jedince¹³⁸:

- na dimenzi kognitivně racionální (poučení, informace)
- na dimenzi emocionální (projevování citů)
- na dimenzi behaviorální (trénink nového chování).

¹³⁵ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 44

¹³⁶ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 48

¹³⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 48

¹³⁸ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 50-51

Skupina tak působí na své členy terapeuticky, neboť přináší vhled, přijetí sebe sama, obrat vedoucí k AHA zážitku a díky němu nastává potřebná změna chování a myšlení. Na rozdíl od odborných přednášek či výuky je dění ve skupině založeno nikoli na myšlení, ale na živém učení.¹³⁹

Rozlišujeme dva základní programy svépomocných skupin¹⁴⁰:

- pomoc stávajících členů novým v překonání traumatu či problému
- činnosti nahrazující to, co jedinec postrádá.

Princip je ve všech druzích svépomocných skupin stejný: předávání znalostí, odborností, schopností a technik pomáhajících v řešení společného problému.¹⁴¹

Další neocenitelnou pomocí svépomocných skupin je destigmatizace jedince, resp. zmírňování stigmatizace v důsledku problému či postižení. Výsledkem je změna sebevnímání člena (ve skupině si připadá méně jiný) a změna vnímání ze strany společnosti (pomocí osvěty, spolupráce s odpovědnými institucemi).¹⁴²

Bútora popisuje, že Levy vymezuje dění uvnitř skupiny pomocí sociálně psychologických procesů, které dělí¹⁴³:

- na procesy orientované na chování
- na procesy kognitivní

V behaviorálním procesu nahlíží na člena jako na objekt (cíl procesu) a zároveň subjekt procesu (působení na jiné členy). V kognitivním procesu je kladen důraz na interpretaci problému a událostí v životě jedince. Hodnocení efektivnosti jednotlivých procesů může být v budoucnu dle auto-

¹³⁹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 50-51

¹⁴⁰ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 51

¹⁴¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 51

¹⁴² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 53

¹⁴³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 53-55

ra základem pro vypracování příruček pro zájemce zakládající svépomocnou skupinu a dále pro zvýšení její efektivity.¹⁴⁴

2.9 Příčiny rozvoje svépomoci

Jak název napovídá, podíváme se na tomto místě na důvody, které vedly k rozšíření svépomoci tak, jak ji známe dnes.

Svépomocné skupiny jako druh laické péče se stávají významnou formou pomoci ve vyspělých průmyslových zemích, tedy i u nás, kdy přibývalo chronicky (dlouhodobě) nemocných a populace začala stárnout. Tyto jevy vyžadují komplexnější péči a pomoc, kterou zdravotnictví nemůže zajistit.¹⁴⁵

Druhou příčinou rozvoje svépomoci je profesionalizace zdravotní a sociální péče, kdy vznikla potřeba převzetí zodpovědnosti za sebe a své zdraví. Tím se pacienti stávají vzdělanějšími.¹⁴⁶

Třetím důvodem dle odborníků je zklamání z profesionalizace zdravotní péče. Ve zdravotnictví převažuje léčba před prevencí a rehabilitací, nejsou uspokojovány specifické potřeby chronicky nemocných a doléčujících se, profesionální specialista nevnímá nemocného jako celek, ale jako nemocný orgán a dalším nešvarem zdravotníka je nedostatek času a komunikace s nemocným.¹⁴⁷

Bútora označuje zdravotnickou péči za pomoc tzv. technickou (odborná zručnost, přístrojové vybavení).¹⁴⁸ Protipólem je pomoc tzv. osobní (podpora a útěcha) poskytovaná v rámci svépomoci, jak v okamžiku krize

¹⁴⁴ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 53-55

¹⁴⁵ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 55-56

¹⁴⁶ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 56

¹⁴⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 56-57

¹⁴⁸ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 57

(krizové linky, permanentně působící klub), tak v dlouhodobém horizontu.¹⁴⁹

Je potřeba oba druhy pomoci dát do souladu - změnou koncepce vzdělávání ve zdravotnictví od, cituji Bútoru citujícího Krivého: “sakralizace technokratické svévole”¹⁵⁰, k prevenci a posilování potenciálu zdraví (ne k pouhému odstraňování patologie), k ochotě, spolupráci a podpoře laické individuální péče.¹⁵¹

Za čtvrtý důvod rozvoje svépomoci odborníci označují společensko-kulturní změny. K růstu svépomocných skupin začalo docházet ve vyspělých průmyslových zemích v 70. letech 20. století, kdy vznikaly svépomocné skupiny v důsledku růstu životní úrovně a růstu volného času obyvatel a v důsledku decentralizace institucí a odklonu od pomoci sousedské či církve. Tímto trendem byla znovu více zapojena do života obyvatel místní správa a jednotlivec se začal chovat nikoliv jako konzument služeb, ale jako jejich producent. Rozvoj svépomoci nastal také v zemích bývalého východního bloku na přelomu 90. let 20. stol došlo k velkým změnám nejen politickým, kdy občané se začali aktivně podílet na životě společnosti, na řešení konkrétních problémů a spontánně tak došlo ke vzniku velkého množství spolků, svépomocných skupin, klubů, dobrovolných a charitativních organizací.¹⁵²

Tyto znaky jsou typické pro všechny vyspělé demokratické společnosti.¹⁵³

O smysluplnosti svépomocných skupin vypovídá následující text.

¹⁴⁹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 58

¹⁵⁰ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 58

¹⁵¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 57

¹⁵² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 59

¹⁵³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 60

2.10 Přínos svépomoci

Svépomocné skupiny mají vliv nejen na jednotlivce, ale i na oficiální profesionální služby a v konečném důsledku mají přínos pro celou společnost.

Jednotlivec díky skupině překonává izolaci, zbavuje se pocitu jinakosti a beznaděje v daném problému, poznává lidi, kteří ho překonali, získává náhled nad problémem v emocionálně vřelém prostředí. Pro jedince je svépomoc přirozenou formou sociálního učení, je mezičlánkem mezi profesionálním odborným prostředím a osobním životem. Dále rozvíjí svou osobnost, mění životní styl, nachází nový smysl života a zlepšuje své postavení ve společnosti pomocí osvětové a preventivní činnosti skupiny.¹⁵⁴

Úspěšnost svépomocných skupin zkoumali vědci z Kansaské univerzity s překvapivým závěrem. Nejdůležitější a nejčastější byla výměna informací a osobní výpovědi, až poté následovala podpora a empatie.¹⁵⁵

Dalšími rysy vypovídajícími o úspěšnosti skupin je ochota členů přijmout filosofii skupiny, umění přijmout jedince, pochopení a uplatnění principu J. Skály „dej a ber“.¹⁵⁶

Pro profesionální sektor (zdravotnické, sociální a další služby) může být svépomoc součástí léčby jedince a jejím obohacením, neboť je sekundární prevencí i doléčováním a poskytuje trvalé sociální služby. Svépomocná skupina je na rozdíl od některých nadstandardních či odborných služeb finančně dostupná všem, protože je levná nebo bezplatná. Přínosem pro profesionála je i hlubší seznámení se s názory, prožitky a poznatky jedince-pacienta právě prostřednictvím svépomocné skupiny, navíc se jedná o jedince poučeného přistupujícího ke své léčbě aktivně. Svépomocná skupina pomáhá odborníkovi vyhledávat a získávat jedince pro léčbu, poskytuje okamžitou pomoc v krizi, provází jedince před, během i po léčbě (například klub abstinentů) a poté se jedinec stává sám laickým odborníkem na daný

¹⁵⁴ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 60-62

¹⁵⁵ HARTL Pavel, *Komunita občanská a komunita terapeutická*, vydání 1., Sociologické nakladatelství, r. 1997, s. 197, s. 176

¹⁵⁶ HARTL Pavel, *Komunita občanská a komunita terapeutická*, vydání 1., Sociologické nakladatelství, r. 1997, s. 197, s. 177

problém a pomáhá v péči o jiné. Klub či skupina se stává pro odborníka zdrojem výchovy a výuky a tím pomáhá zvyšovat prestiž profesionální pomoci.¹⁵⁷

Pozitivně působí svépomocné hnutí i na celou společnost, neboť kluby a sdružení na potřeby a problémy společnosti reagují rychle a přiléhavě, jsou dostupné všem, přispívají k lepšímu zdraví občanů, poskytují prospěšné sociální vzory (učí soběstačnosti, adaptaci na daný stav, aktivnímu přístupu, přebírání kompetencí a novým dovednostem). Svépomoc poukazuje také na nedostatky v dané profesionální oblasti, iniciativou členů působí na změny v byrokratické správě, pomáhá nové integraci ve společnosti spojením zájmu a smluvního principu na jedné straně a principu organické solidarity na straně druhé, zvyšuje toleranci a akceptaci pro odlišnosti. Svépomocné skupiny svou iniciativou a činností mohou měnit společenské normy (příklad pozitivní deviace). Svépomocné skupiny plní úlohu neformální organizované sociální sítě ve společnosti (společně s rodinou jako přirozeného neprofesionálního systému opory), jejichž základním principem je odpovědnost za vlastní budoucnost.¹⁵⁸

Svépomocná skupina má také psychoterapeutický přínos.

Lidé od pradávna používají v krizových situacích psychoterapeutické techniky, mezi které patří naslouchání, rada, posila prostřednictvím přátel, blízkých, duchovního.¹⁵⁹

Bútora soudí, že Frank soudí, že účinnými výstupy těchto technik je vyznání se z chyb, možnost odčinění, smíření, rozhřešení, pozitivní a negativní posílení, modelování a přijetí správných hodnot. Tyto techniky působí v mnoha směrech¹⁶⁰:

¹⁵⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 62-65

¹⁵⁸ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 27-28

¹⁵⁹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 27-28

¹⁶⁰ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 69

- Posilování terapeutického vztahu- sdílení stejné víry ve skupině
- Vzbuzení a udržení naděje- očekávání pomoci
- Zajištění nové zkušenosti- nové alternativní poznatky a učení založené na emocích snáze vypůsobí změny v chování a postojích jedince
- Emoční vzrušení- vyvolání silných emocí působí na jedince ozdravně
- Povzbuzení pocitu schopnosti a zdatnosti- poskytuje mu terapeutický návod a ukazuje individuální úspěch
- Zajištění možnosti nácviku- opakované učení v terapeutické situaci.

Všechny tyto prvky jsou součástí psychoterapie v její profesionální podobě i ve svépomoci.¹⁶¹

Jak jsem již avizovala v úvodu kapitoly o svépomocných skupinách, na jejím závěru přináším vybrané příklady laických klubů ve světě i u nás.

2.11 Příklady svépomocných klubů

V této kapitole bych ráda uvedla několik z mnoha svépomocných klubů, které uvádí Bútora. Konkrétní příklady považuji za důležité pro srovnání a pochopení problematiky svépomoci ve světě i u nás.

2.11.1. Svěpomocné kluby ve světě

- Anonymní alkoholici (USA)

Mezi nejdéle působící současné svépomocné kluby patří celosvětová organizace Anonymní alkoholici (AA), která byla založena v roce 1935 v americkém státě Ohio a od roku 1990 působí i v ČR.¹⁶²

Založení klubu předcházelo setkání dvou mužů, chronických alkoholiků, kteří si touto schůzkou pomohli zůstat střízliví a až na jedno zaváhání abstinovali od té doby jeden 15 a druhý dokonce 37 let. Oba si uvědomili, že jim pomohlo, že se v tu chvíli soustředili na pomoc tomu druhému a tím

¹⁶¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 69-70

¹⁶² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 70

pomohli zároveň sobě samotnému. Pochopili, že k trvalé či dlouhodobé abstinenci potřebují jiné stejně postižené jedince a naopak.¹⁶³

Po padesáti letech existence v roce 1987 mělo hnutí AA přes milion šest set tisíc členů působících v 73 klubech ve 115 zemích celého světa. Alkoholismus považují AA za nemoc, kterou nelze trvale vyléčit, a která postihuje psychickou, tělesnou, duchovní a sociální stránku jedince. Činnost klubů se řídí 12 pravidly, konkrétními návody, jak se vyrovnat s alkoholismem (od přiznání si svého návyku, přes nápravu a vyhodnocení dosavadního života po podporu ostatním).¹⁶⁴

Mottem členů AA je přiléhavá modlitba, citují: „Pane, dej mi vyrovnanost, abych přijal to, co nemohu změnit, odvahu, abych změnil to, co změnit mohu, a moudrost, abych uměl odlišit jedno od druhého.“¹⁶⁵

Po vzoru tohoto svépomocného hnutí začala vznikat v USA další laická sdružení (Anonymní neurotici, Anonymní hazardní hráči, Anonymní narkomani, Anonymní kuřáci nebo dokonce Anonymní rodiče týraných dětí a další).

2.11.2 Příklady svépomocných organizací u nás

Svépomocné skupiny, lépe řečeno kluby pacientů před listopadovou revolucí roku 1989 zakládali a vedli téměř výhradně profesionálové- lékaři při odborných zařízeních.¹⁶⁶

Nicméně svépomocné hnutí u nás se ve větší míře začalo rozvíjet až v devadesátých letech 20. stol., jak uvádí Bútora ve své publikaci z roku 1991.¹⁶⁷

¹⁶³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 70

¹⁶⁴ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 70-71

¹⁶⁵ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 71, 1. odstavec

¹⁶⁶ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 108

¹⁶⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 118

Protože knih mapujících svépomoc u nás je velmi málo, uvádím příklady klubů a organizací z výše odkazované Bútorovy publikace z roku 1991, kdy se svépomoc tak, jak ji známe dnes, teprve rozvíjela.

Například v oblasti duševního zdraví vznikaly socioterapeutické kluby abstinujících.

K nejstarším u nás patří kroužek bývalých pijáků s názvem „Pevná vůle“, který se začal scházet při protialkoholní poradně v Brně už v roce 1931, tedy čtyři roky před vznikem klubu Anonymních alkoholiků v USA! Tento klub, založený panem Janem Novotným, tajemníkem a sociálním pracovníkem poradny, který byl sám bývalým pacientem protialkoholního sanatoria v Tuchlově (jediné zařízení tohoto typu v té době u nás), tak je prvním klubem abstinujících v Evropě, ale i ve světě! Na rozdíl od klubu AA však svou činnost předčasně ukončil i vlivem politických změn v naší společnosti po 2. světové válce.¹⁶⁸

Naopak k nejdéle působícím, odborně vedeným klubům v Evropě patřil poválečný KLUS (Klub usilujících o střízlivost) založený 3. února 1948 u Apolináře.¹⁶⁹

Při denním socioterapeutickém sanatoriu v Praze v roce 1983 vznikl také klub pro psychotiky a od roku 1988 vydával i klubový časopis, který klade důraz na aktivní zapojení svých členů do činnosti klubu a tím pomáhá k začlenění jedince do společnosti.¹⁷⁰

Další podobný klub pro neurotiky byl založen už v roce 1976 v Náchodě a v 70. letech v Bratislavě.¹⁷¹

Podobně jako ve zmíněné oblasti duševního zdraví, začala pronikat svépomoc i do dalších oblastí.

¹⁶⁸ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 203-204

¹⁶⁹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 206

¹⁷⁰ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 108-109

¹⁷¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 109

V 80. letech pracoval v Praze Klub hubnoucích pro děti, kde pomocí behaviorálního přístupu upevňovaly děti správné návyky.¹⁷²

Po vzoru tohoto zakládaly redukční kluby pro dospělé i jinde v republice. A po vzoru mezinárodní organizace Weight Watchers v roce 1989 začal fungovat i Klub hlídačů hmotnosti.¹⁷³

Od roku 1952 pracuje také Svaz invalidů, který se v roce 1990 se přetřansformoval ve Sdružení zdravotně postižených v ČR.¹⁷⁴

Svépomoc zde probíhala formou systematických programů a kurzů, kde se postižený učí žít se svou vadou, se zaměřením i na preventivní programy, které napomáhají sociální rehabilitaci a integraci jedince.¹⁷⁵

Jako příklad úspěšné a komplexní činnosti Svazu invalidů uvádím Klub Roska pro pacienty s roztroušenou sklerózou, který při svazu pracuje od roku 1983. O smysluplnosti klubu svědčí rostoucí zájem nemocných, např. v roce 1988 kluby Roska sdružovaly v ČR 1600 členů.¹⁷⁶

K sociální rehabilitaci postižených přispívaly rekondiční pobyty pořádané Svazem invalidů (např. pobyty pro kardiaky, diabetiky, astmatiky, epileptiky, stomiky). Na druhou stranu uměle organizované programy a s tím spojená byrokracie mnohdy bránily přirozené aktivitě členů a v důsledku toho došlo v roce 1990 k přeměně svazu na jednotlivá samostatná svépomocná sdružení dle druhu postižení a dle potřeb jednotlivých členů.¹⁷⁷

Od 90. let 20. Století při Klinice rehabilitačního lékařství v Praze pracují svépomocné skupiny podle typu postižení a jejich členy jsou i samotní lékaři- specialisté na danou potíž. Např. zde pracuje Klub paraplegiků zaměstnávající vozíčkáře, kteří pomáhají radou nově postiženým a zároveň

¹⁷² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 111

¹⁷³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 111

¹⁷⁴ http://www.cojeco.cz/index.php?id_desc=92944&s_lang=2&detail=1&title=Svaz%20invalid%F9, dne 26. 1. 2012

¹⁷⁵ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 111

¹⁷⁶ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 112

¹⁷⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 112-113

díky jejich zkušenostem a zkušenostem podobně zdravotně postižených se mohou lékaři dozvědět mnoho podnětných informací, které nenaleznou v žádné odborné učebnici.¹⁷⁸

Přes všechna výše popsaná pozitiva má svépomoc i stinné stránky.

Abych mohla podat o problematice svépomoci co nejobjektivnější informace, zmíním krátce i tuto oblast. Na konci textu pak znovu podtrhuji význam svépomoci.

2.12 Negativa, rizika, nevýhody svépomoci

Z Bútorovy publikace vybírám některá z rizik či nevýhod¹⁷⁹:

- Svépomocná skupina může být vnímána jako náhrada za špatně fungující nebo neexistující odborné služby.
- Zaměřením se na svépomoc se odvrací pozornost od společenské odpovědnosti za řešení problému. Svépomocná organizace je ale zaměřena především na jedince a není dobře schopna řešit složité celospolečenské problémy (kriminalita, násilí apod.).
- Pracovníci odborných služeb mají tendenci zneužívat nasazení a dobrovolnost členů svépomocných sdružení, šetří tím svůj čas, energii i peníze a jako protislužbu umožňují svépomoci fungovat.
- Po jistém čase fungování svépomocné skupině hrozí formalismus a byrokratizace.
- Občas se u členů ve svépomocné skupině objevují sklony k elitářství, výlučnosti, nadřazenosti, kdy ostatní neúspěšné členy považují za odpadlíky, své okolí za lidi neinformované a neuvědomělé. Odmítají přijímat nové informace z oboru, chovají se jako sektáři.
- Jedinec může být poznamenán členstvím v klubu ze strany veřejnosti, tady může být příčinnou nedostatek informací o dané problematice nebo vlivem opakované účasti ve skupině si jedinec opakovaně uvědomuje svá pochybení, sám sebe vnímá negativně.

¹⁷⁸ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 116

¹⁷⁹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 89

- Ačkoli je účast a angažování se ve svépomocném klubu přínosné, nemělo by bránit jedinci v jeho ostatních aktivitách, nemělo by narušovat rodinné vztahy.
- Dalším negativem je přehnané očekávání jedince od svépomoci, které se nemusí naplnit a jedinec je zklamán. Nebo pokud jedinec i přes podporu klubu nezvládne svou situaci, ztrácí tím jedinou naději, a tím se zhorší jeho pohled na sebe sama.
- Jako nevhodné se může jevit případné navazování intimních vztahů mezi členy nebo přetrvávající deviantní chování jedince může negativně ovlivnit snahu po změně chování druhých členů (u různých druhů závislostí).
- Díky svépomoci se setkávají lidé s odlišným způsobem života a způsobem vedení nebo praktické postupy a jednání nemusí všem vyhovovat (jedinci uzavření- introvertní, odlišného sociálního nebo materiálního postavení).
- Lidé ve svépomocné skupině mohou přebírat návody a poznatky druhých, aniž by sami používali i jiné možnosti nebo své vnitřní zdroje- „nežijí“ pouze „kopírují“ život podle druhých.

Tato vybraná rizika neuvádím proto, abych od svépomoci odradila, pouze upozorňuji na některá z úskalí, kterým je možno se díky informovanosti vyhnout. Svépomoc tak zůstává efektivním nástrojem nejen v péči o zdraví, není receptem na všechny problémy, ale je jedním z důležitých prvků celé struktury pomoci jedinci.¹⁸⁰

V návazné podkapitole bych ještě ráda upozornila na účast profesionálů ve svépomocných skupinách.

2.13 Profesionálové ve svépomoci

Z některých studií ze 70. let 20. stol. vyplývá, že účast odborníků ve svépomocné skupině způsobuje přeměnu skupiny na profesionální službu a v tomto směru se jeví spolupráce s odborníky jako spíše negativní.¹⁸¹

Novější výzkumy naopak hodnotí angažovanost profesionálů jako přínos v případě, že členům jsou ponechány jejich kompetence a odborník

¹⁸⁰ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 99

¹⁸¹ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 99

působí ve skupině jako poradce a zprostředkovatel profesionálních zdrojů, nevystupuje tedy jako vedoucí skupiny.¹⁸² „Přínosný“ odborník, cituji: „je po ruce, ale neporoučí“.¹⁸³

U profesionálů existuje určitá tendence k elitářství a odstupu, jak popisuje Bútora, že popisuje Schofield v „syndromu YAVIS“.¹⁸⁴ Jedná se o tendenci západních psychoterapeutů upřednostňovat určité klienty, především mladé, přitažlivé apod.¹⁸⁵

Bútora uvádí, že Borman uvádí, že se přesto podařilo některým profesionálům tyto obavy či nechuť ke spolupráci překonat a úspěšně ve svépomocných skupinách působí.¹⁸⁶

Na závěr si shrňme v bodech a heslech jaké rozměry má svépomocné hnutí.

2.14 Význam svépomocného étosu dle Riessmana a Gartnera¹⁸⁷:

- Odpor proti velkým strukturám (protibyrokratičnost, proti hierarchii, proti profesionálnímu odstupu, decentralizace, obhajoba handicapovaných, malé skupiny, neformálnost, pragmatičnost, jednoduchost)

- Potvrzení tradičních hodnot

Sousedství, sounáležitost, duchovní hodnoty, humanismus, proti drogám, korupci a násilí.

- Posílení vlastních schopností

Účast na řízení, soběrovnost, sebeurčení, „prozument“ (konzument je zároveň producentem služby), altruismus, egoismus, nesoutěživost, přímá akce.

- Psychologie nové doby

¹⁸² BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 100

¹⁸³ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 100

¹⁸⁴ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 105

¹⁸⁵ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 105

¹⁸⁶ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 101

¹⁸⁷ BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220, s. 101

Důraz na člověka: „nejsi sám“, „já jsem O.K., ty jsi O.K.“, proti izolaci, podpora, přijímání a poskytování pomoci, přičemž pomoc není „zboží“, akceptace sebe sama, sebepéče, seberealizace, optimismus v náhledu na svůj život, alternativní životní styly.

- Demokratizace běžného života

Destigmatizace, akceptace rozdílů, otevřenost (proti kabinetní politice), rozšiřování práv skupin občanů (invalidé, pacienti), demystifikace odborných poznatků, právo být informován, protielitářství, proti nadřazenosti profesionálů, moudrost založená na zkušenosti, neprofesionálnost.

Po bližším seznámení se s problematikou svépomoci, můžeme se nyní zaměřit na samotný cíl této práce – na popis a evaluaci svépomocných skupin působících v oblasti náhradní rodinné péče.

Další samostatná kapitola mapuje svépomocné skupiny v oblasti NRP a její závěrečná podkapitola popisující vznik a fungování klubu náhradních rodin na Mladoboleslavsku je zároveň posledním textem teoretické části.

3 Svěpomocné skupiny v NRP

Výzkum prováděný neziskovou organizací Rozum a Cit ukázal, že jako velice důležitý zdroj informací a podpory se jeví náhradním rodičům a především pěstounům zkušenosti ostatních pěstounů. Možnost sdílet a možnost obrátit se o radu na někoho, kdo prožívá podobné potíže, vnímají pěstouni jako velký přínos.¹⁸⁸

U nás v České republice fungují téměř ve všech krajích svépomocné kluby náhradních rodin. K tomu, aby si takto náhradní rodiče poskytovali podporu, nepotřebují žádnou registraci ani povolení, schází se mnohdy spontánně a tak není dost dobře možné tyto kluby zmapovat. Zaměřím se tedy na některé kluby oficiálně zaregistrované u Ministerstva vnitra ČR jako občanská sdružení, neziskové organizace apod.

¹⁸⁸ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 52

Není v mých silách a ani smyslem této práce zmapovat všechny svépomocné skupiny v ČR, pro ilustraci a uvedení do problematiky svépomoci jsem vybrala a charakterizovala kluby sdružené pod Asociací náhradních rodin ČR.

3.1 Charakteristika klubů ANR ČR

V roce 2009 vznikla Asociace náhradních rodin České republiky po vzoru podobné organizace na Slovensku (Asociácia náhradných dín).¹⁸⁹ Organizace sdružuje náhradní rodiny a svépomocné kluby náhradních rodin.

Mottem organizace je tvrzení, citují: „**Věříme, že všechny děti mají právo na milující rodinu.**“¹⁹⁰

Posláním Asociace náhradních rodin ČR je sjednocení náhradních rodin a zlepšení a zajištění důstojných podmínek pro výkon NRP v České republice.¹⁹¹

Cílem asociace je sdružovat náhradní rodiny, podporovat vznik místních svépomocných klubů náhradních rodin a chránit zájmy náhradních rodičů i jejich přijatých dětí. Tohoto cíle chtějí náhradní rodiče dosáhnout díky vzájemné podpoře a pomoci. Dále se zavazují se spolupracovat s odborníky, úřady a ostatními organizacemi, zvyšovat informovanost veřejnosti, propagovat NRP, poskytovat právní a jiné pomoci náhradním rodičům, usilovat o zlepšení a změny v legislativě v oblasti NRP, podporovat vzdělávání náhradních rodičů a dětí, koordinovat činnosti klubů a zabývat se i publikační činností.¹⁹²

ANR ČR je členem Mezinárodní organizace pěstounské péče- International Foster Care Organisation (IFCO), která podporuje a posiluje služby pěstounské péče pro děti, mladistvé a dospělé.¹⁹³

Čestným členem asociace se stal vedoucí Katedry sociální práce na Filosofické fakultě University Karlovy v Praze Doc. PhDr. Oldřich Matou-

¹⁸⁹ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 3,

¹⁹⁰ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 1

¹⁹¹ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 5

¹⁹² *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 5

¹⁹³ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 5

šek, jehož cituji: „Asociaci náhradních rodin ČR podporuji proto, že pokládám rodinu za jediné přirozené prostředí pro život dětí“.¹⁹⁴

V roce 2009 vzniklo 16 místních klubů v jedenácti krajích. Na počátku roku 2011 měla asociace 707 řádných členů, z toho 230 dospělých a 477 dětí.¹⁹⁵

Tyto místní kluby jsou základními kameny celé organizace a fungují na principu vzájemné svépomoci, asociace zajišťuje jejich koordinaci, poradenství, metodické vedení (legislativa, účetnictví atd.), realizuje projekty. Kluby samy si organizují a rozhodují o aktivitách klubu. Prostřednictvím klubu si náhradní rodiče vzájemně sdělují a vyměňují zkušenosti, dovednosti související s problematikou NRP.¹⁹⁶

Cílem svépomocných klubů náhradních rodičů je vytvořit prostor pro vzájemné naslouchání, sdílení starostí i radostí, výměnu zkušeností. Rodiče i děti mohou být součástí celku, v klubu si poskytují vzájemnou podporu, pomoc a pochopení.¹⁹⁷

Kluby si připravují sami programy, pořádají společné výlety, přednášky, odborné semináře, víkendové pobyty, terapeutická setkání a besedy, volnočasové, sportovní akce pro děti i celé rodiny.

V rámci asociace probíhají různé projekty podporující vzdělávání náhradních rodičů, propagaci NRP v tištěných médiích, osvětu ve školách prostřednictvím besed pěstounů s žáky základních škol. Asociace se také podílela na připomínkování Národního akčního plánu k transformaci péče o ohrožené děti.¹⁹⁸

V závěrečné kapitole popíši a přiblížím činnost svépomocné skupiny a klubu ANR ČR v mém regionu, na Mladoboleslavsku.

¹⁹⁴ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 16

¹⁹⁵ <http://www.anrcr.cz/sites/default/files/vz2010.pdf>, (cit. dne 20.3.2012)

¹⁹⁶ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 8

¹⁹⁷ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 8

¹⁹⁸ *Výroční zpráva 2009*, ANR ČR, r. 2010, s. 22, s. 14-15

3.2 Svépomocná skupina náhradních rodin v regionu Mladá Boleslav

Následující popis svépomocné skupiny náhradních rodičů se opírá o mé vlastní zkušenosti s tímto klubem a také o konzultace se sociální pracovnicí OSPOD Městského úřadu v Mladé Boleslavi.

3.2.1 Vznik svépomocné skupiny

Počátek svépomoci na Mladoboleslavsku bychom mohli odhadovat do doby, kdy byla znovuobnovena pěstounská péče v roce 1973¹⁹⁹, nicméně je to jen má domněnka, která není ničím podložená, není o tom žádný doklad ani záznam. Vycházím z vlastní zkušenosti, kdy jsem jako náhradní rodič od počátku svěřeni dítěte přirozeně hledala a kontaktovala náhradní rodiče v mém okolí. Věřím, že před čtyřiceti lety byly potřeby náhradních rodičů podobné těm dnešním, a že se spontánně setkávaly byt' jen dvě rodiny a navzájem sdílely podobné životní cesty.

V době přijetí 1. dítěte do pěstounské péče jsem si začala uvědomovat odlišnost naší rodiny mezi ostatními a pocítila jsem velmi silnou potřebu poznat jiné nám podobné rodiny. Naše cesta vedla na místní OSPOD, kde jsme chtěli získat nějaké kontakty na jiné náhradní rodiče. Sociální pracovnice nám je z pochopitelných důvodů sdělit nemohla, nicméně jsme naši potřebu s ní často konzultovali a i díky tomu a díky ochotě naší sociální pracovnice se v červnu 2002 konalo z iniciativy OSPOD první oficiální setkání náhradních rodin regionu Mladá Boleslav v Muzeu Škoda auto a.a.s. Oficiální počátek svépomoci na Mladoboleslavsku i podle fotodokumentace naší sociální pracovnice spadá tedy až k tomuto datu, na červen roku 2002. Na tomto setkání jsme získali první kontakty na ostatní náhradní rodiny a začali jsme s manželem pořádat výlety pro rodiny do okolí. Tyto akce se setkaly u náhradních rodin s ohlasem a postupně se k nám připojovali další rodiny. Nové kontakty jsme získávali na setkáních OSPOD, která se od roku 2002 konají pravidelně dvakrát do roka, v červnu a v prosinci.

V rámci komunitního plánování sociálních služeb v Mladé Boleslavi jsme byli jako klub náhradních rodičů pozváni v lednu 2007 na městský

¹⁹⁹ MATĚJČEK Zdeněk, KOLUCHOVÁ Jarmila a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155, s. 48

úřad do pracovní skupiny „Rodiny s dětmi“. Do připravovaného katalogu sociálních služeb chtěla koordinátorka zapsat všechny skupiny, vznikla tedy potřeba oficiální registrace našeho klubu. V březnu 2007 jsme společně s dvěma dalšími náhradními rodinami založili občanské sdružení MÁTA (MÁMA a TÁTA) - Sdružení náhradních rodin Mladoboleslavska.²⁰⁰

Zakládajícími členy byly tři náhradní rodiny, které zajišťovaly a organizovaly pravidelná setkání i pro ostatní „nečlenské“ náhradní rodiny regionu a pro veřejnost.

Občanské sdružení MÁTA se zapojilo v roce 2009 do nově zaregistrované Asociace náhradních rodin ČR a iniciovalo založení místního klubu ANR ČR v Mladé Boleslavi. Členové MÁTY se stali zároveň členy klubu asociace a připojili se k nim další náhradní rodiče. Z původních 7 členů MÁTY se členská základna do dnešního dne rozrostla na 14 dospělých členů a 31 dětí.²⁰¹

Svépomocný klub pořádá jednou za měsíc či dva pravidelná setkání. Setkání probíhají ve sborovém domě církve Jednoty bratrské. Klub organizuje zájezdy do divadel, zábavních parků, pořádá výlety a turistické pochody, probíhají cca jednou do roka víkendové pobyty na hory. Na setkání jsou zváni i odborníci na výchovné problémy dětí. Klub spolupracuje s arteterapeutem panem Pavlem Koptou. Pod jeho vedením proběhly opakovaně arteterapeutické dílny, které se setkaly s velkým ohlasem nejen u některých dětí, ale i u rodičů, kteří ocenili přínos této terapie kresbou.²⁰² Tradičně se klub zaměřuje na akce pro celé rodiny, proto se již pravidelně minimálně dvakrát v roce schází na turnaji rodin v bowlingu. Sdružení spolupracuje s dobrovolníky z magistrátu města, s Klubem dárců krve a s členy církve Jednoty bratrské, s Dětským domovem Krnsko. Společně plánují od letošního roku pravidelné sportovní aktivity pro děti z náhradních rodin, děti z DD a děti z ostatních spřátelených rodin, především pro dospívající mládež.²⁰³

²⁰⁰ *Výroční zpráva 2007*, o. s. MÁTA, s. 4

²⁰¹ *Výroční zpráva 2010*, ANR ČR, r. 2010, s. 22,

²⁰² *Výroční zpráva 2008*, o. s. MÁTA, s. 4

²⁰³ *Výroční zpráva 2011*, klubu ANR ČR Mladá Boleslav, r. 2012

Sdružení MÁTA i klub ANR Mladá Boleslav usiluje o trvalou podporu náhradních rodin, podporuje vzdělávání pěstounů, členové klubu navštěvují projekt SNRP Naše romské dítě zaměřený na výchovu přijatého dítěte odlišného etnika, snaží se o propagaci NRP (z členských příspěvků a darů sdružení financovalo informační letáky a rozmístilo je na Infocentra v Mladé Boleslavi a v Benátkách nad Jizerou a na místní OSPOD, klub je také zveřejněn v Katalogu poskytovatelů sociálních služeb Mladá Boleslav²⁰⁴), na akce zve i osvojitele a rodiny poskytující příbuzenskou pěstounskou péči, pomáhá či zprostředkovává pomoc při řešení problémů spojených s výchovou a péčí o přijaté děti.²⁰⁵

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem výzkumného šetření je evaluace svépomocné skupiny náhradních rodin místního Klubu Mladá Boleslav Asociace náhradních rodin České republiky.

Předmětem šetření jsou aktivity a činnost svépomocné skupiny, objektem šetření jsou členové místního Klubu ANR ČR v Mladé Boleslavi, prostředím je klub náhradních rodičů ANR ČR Mladá Boleslav. Jako metodu jsem zvolila kvantitativní výzkum technikou dotazníkového šetření. Samotné šetření probíhalo od 19. 3. do 21. 3. 2012 a zúčastnili se jej členové místního klubu ANR ČR - náhradní rodiče.

Operacionalizované pojmy

- Adoptivní rodiče = rodiče, kteří osvojili osiřelé nebo opuštěné dítě
- ANR ČR = Asociace náhradních rodin České republiky
- Evaluace = hodnocení, ocenění
- Klub náhradních rodin = Místní klub ANR ČR náhradních rodin v Mladé Boleslavi
- MK = místní klub

²⁰⁴ *Katalog poskytovatelů sociálních služeb Mladá Boleslav*, r. 2011

²⁰⁵ *Informační leták o. s. MÁTA*

- Náhradní rodiče, náhradní rodina = rodina mající v pěstounské péči, osvojení či v jiné formě náhradní rodinné péče dítě nebo děti
- Náhradní rodinná péče = jedna z forem náhradní péče, zahrnuje pěstounskou, poručnickou péči, osvojení, pěstounskou péči na přechodnou dobu
- NRP = náhradní rodinná péče
- Odlišné etnikum = kultura lišící se od většinové společnosti, v našich podmínkách se jedná převážně o romské etnikum.
- PP = pěstounská péče
- Přijaté dítě = osiřelé či opuštěné dítě vyrůstající v některé z forem náhradní rodinné péče
- Svépomocná skupina náhradních rodin = skupina, klub sdružující náhradní rodiny

Hypotézy

Při stanovení hypotéz jsem částečně vycházela z výstupů sociologického kvantitativního výzkumu prováděného občanským sdružením Rozum a Cit v říjnu a listopadu 2006 na vzorku 686 respondentů. Výzkum mimo jiné mapoval zkušenosti náhradních rodin s poskytovanými službami a jejich konkrétní potřeby.²⁰⁶ Dále vycházím ze svých desetiletých vlastních zkušeností náhradního rodiče a člena a spoluorganizátora svépomocného klubu v našem regionu.

Hlavní hypotéza: Předpokládám, že uživatelé svépomocné skupiny vnímají svépomocnou skupinu jako zdroj podpory, vzdělávání a informací v oblasti výchovy a péče o přijaté děti.

Pracovní hypotézy

H1 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných dochází na akce klubu NR jednou za 2-3 měsíce.

H2 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných nenavštěvuje jinou svépomocnou skupinu.

²⁰⁶ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s.241, s.9-10

- H3 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných navštěvuje především nezávazná setkání NR.
- H4 - Předpokládám, že více než 50% dotázaných považuje za přínosné vzdělávací akce.
- H5 - Předpokládám, že více 70% dotázaných upřednostňuje setkání pouze rodičů (nezávazné povídání) před odbornou přednáškou.
- H6 - Předpokládám, že více než 33% dotázaných upřednostňuje odborný program pouze pro rodiče.
- H7 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných uvádí, že akce klubu navštěvuje celá rodina.
- H8 - Předpokládám, že více než 20% dotázaných uvádí, že nechodí na akce klubu pravidelně z důvodu nedostatku času.
- H9 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných uvádí, že postrádá nebo by častěji uvítalo odborný program pro děti a společné rekreace.
- H10 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných považuje svépomocnou skupinu NR pro výchovu a péči o přijaté děti za přínos.
- H11 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných se domnívá, že je díky účasti na akcích klubu lépe informováno o problémech spojených s výchovou a péčí o přijaté děti.
- H12 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných považuje svépomocnou skupinu za zdroj vzdělání v oblasti NRP.
- H13 - Předpokládám, že více než 20% dotázaných vnímá svépomocnou skupinu jako zdroj informací o legislativě a změnách v oblasti NRP.
- H14 - Předpokládám, že více než dotázaných má pocit, že je díky pravidelné účasti lépe připraveno na eventuální budoucí potíže s výchovou a péčí o přijaté děti.
- H15 - Předpokládám, že více než 70% dotázaným pomohlo členství ve svépomocné skupině při řešení konkrétního problému ve výchově přijatých dětí.
- H16 - Předpokládám, že více než 90% dotázaným pomohla při řešení problému možnost hovořit o problému a prožitá zkušenost jiného rodiče.

H17 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných se potýká s výchovnými problémy přijatých dětí.

H18 - Předpokládám, že více než 70% dotázaným nejvíce chybí v péči o přijaté děti odborná pomoc.

H19 - Předpokládám, že méně než 10% dotázaných jsou adoptivní rodiče.

H20 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných označí ostatní uživatele svépomocné skupiny za přátele.

H21 - Předpokládám, že více než 50% dotázaných vychovává dítě odlišného etnika.

H22 - Předpokládám, že více než 40% dotázaných vychovává dítě s postižením či poruchou.

Popis šetření

Celkem jsem rozdala 12 dotazníků, vrátilo se jich 11, tj. návratnost 91,6%. Oslovila jsem všechny dospělé členy- náhradní rodiče místního klubu Mladá Boleslav ANR ČR.

Dotazníky jsem rozesílala elektronicky ve stejný den. Pouze jedna pěstounka vyplnila dotazník přímo do mého počítače, protože počítač nemá k dispozici a neumí s ním ani zacházet. Všechny ostatní dotazníky, až na jeden se mi vrátily do dvou dnů.

Následně jsem provedla vyhodnocování odpovědí a jejich vztah k hypotézám, kde jsem ověřovala platnost jednotlivých hypotéz a odpovědi členů vyjádřených v procentech.

Na základě tohoto šetření je možné zlepšit, obohatit a přizpůsobit program místního klubu. Protože jsem v jednom případě postupovala s rozesíláním dotazníku jinak, než u ostatních (pěstounka u mě osobně vyplňovala s mou pomocí odpovědi do mého počítače), mohlo díky tomu dojít ke zkreslení.

Hodnocení pracovních hypotéz

H1 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných dochází na akce klubu NR jednou za 2-3 měsíce.

H1 je platná, protože 73% členů dochází na akce klubu jednou za 2-3 měsíce. Zbytek 27% dochází jednou za 3-6 měsíců.

Hypotéza byla pravdivá, protože setkání probíhají jednou za měsíc či dva, a protože sama na setkání pravidelně docházím a tři čtvrtiny členů také. Předpoklad jsem založila na vlastní zkušenosti.

H2 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných nenavštěvuje jinou svépomocnou skupinu.

Hypotéza není platná, protože 73% členů nenavštěvuje jinou svépomocnou skupinu, 18% navštěvuje i jinou svépomocnou skupinu v regionu a 9% členů navštívilo jinou skupinu jen jednou.

Hypotéza se nepotvrdila, protože jsem předpokládala, že náhradní rodiče nemají potřebu vyhledávat jinou svépomocnou skupinu.

H3 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných navštěvuje nezávazná setkání NR.

Hypotéza je platná, neboť 82% členů navštěvuje nezávazná setkání. U této otázky měli členové možnost označit více možností, takže dále navštěvují jednodenní vzdělávací akce (91%), besedy (46%), setkávání rodičů s doprovodným programem (82%), semináře s odborníkem (64%), výlety a zájezdy (91%), sportovní akce (55%), víkendové sportovně-relaxační pobyty (46%) a víkendové vzdělávací pobyty (46%).

Stejně členové označovali možnost výlety a zájezdy a možnost jednodenní vzdělávací akce. I ostatní aktivity jsou dle dotazníku téměř nadpoloviční většinou navštěvovány.

H4 - Předpokládám, že více než 50% dotázaných považuje za přínosné jednodenní vzdělávací akce.

Hypotéza je platná, neboť 82% členů považuje za přínosné jednodenní vzdělávací akce. U této otázky měly více možností, kdy za přínosné považují členové dále besedy (55%), setkávání rodičů s doprovodným programem (46%), semináře odborníkem (64%), výlety a zájezdy (64%), spor-

tovní akce (36%), víkendové sportovně-relaxační pobyty (64%), víkendové pobyty vzdělávací (55%), nezávazná setkávání s náhradními rodinami (82%).

Otázky 4. a 5. obsahovaly stejný výběr možností, šetření porovnávalo skutečně navštěvované akce a akce hodnocené členy jako přínosné. Stejně jako v otázce předchozí hodnotili členové jednodenní vzdělávací akce a nezávazná setkávání s ostatními rodinami a to 82%, z čehož vyplývá, že tyto navštěvované akce považují zároveň za přínosné pro rodinu.

H5 - Předpokládám, že více 70% dotázaných upřednostňuje setkání pouze rodičů (nezávazné povídání) před odbornou přednáškou.

Hypotéza není platná, protože pouze 9% členů upřednostňuje setkání pouze rodičů. Téměř všichni dotazovaní vybrali z nabízených možností (setkání pouze rodičů- setkání s odborníkem - obojí) možnost obojí 73% a 18% dotázaných upřednostňuje setkání s odborníkem.

Vycházela jsem z předpokladu, že svépomocná skupina je především místem pro nezávazné setkávání a nezohlednila jsem možnost - obojí. Přecenila jsem zájem o tento druh klubové aktivity i vzhledem k další členy vyhledávané aktivitě- setkání s odborníkem a v tomto případě i možnost - obojí, která se nabízí jako nejjednodušší z nabízených variant.

H6 - Předpokládám, že více než 33% dotázaných upřednostňuje odborný program pouze pro rodiče.

Hypotéza není platná, protože pouze 9% dotázaných upřednostňuje odborný program pouze pro rodiče. Celých 91% dotázaných zvolilo z dalších možností (odborný program pouze pro děti- odborný program pro celou rodinu) odborný program pro celou rodinu. Odborný program pouze pro děti nezvolil ani jeden dotázaný.

Vycházela jsem z předpokladu, že dotazovaní dlouhodobě postrádají odborný program pouze pro děti, jak vyplývá z naší komunikace během pravidelných setkání klubu. Zároveň jsem předpokládala, že mnozí upřednostňují i odborný program pouze pro rodiče, kdy je možno bez přítomnosti

děti hovořit s odborníkem otevřeně o tématech, která by v přítomnosti dětí nebylo možno sdílet. To, že 91% dotázaných upřednostnilo společný odborný program pro celou rodinu, může znamenat nepochopení otázky: společný program v otázce znamená = děti i rodiče jsou pohromadě a mají společný program a interpretace této otázky dotazovanými: společný program = děti mají svůj oddělený odborný program a rodiče také. Dalším vysvětlením může být skutečná potřeba společného odborného programu pro celou rodinu, tak jak vyplývá z otázky.

H7 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných uvádí, že akce klubu navštěvuje celá rodina.

Hypotéza je platná, neboť 82% dotázaných uvádí, že akce klubu navštěvuje celá rodina. Variantu druhou - jen rodiče - volilo 18% dotázaných. Tato hypotéza se potvrdila, protože akce klubu spolupřádáme a účastníme se jako rodina všech klubových aktivit a vycházela jsem při její formulaci ze skutečné návštěvnosti klubu.

H8 - Předpokládám, že více než 20% dotázaných uvádí, že nechodí na akce klubu pravidelně z důvodu nedostatku času.

Hypotéza se nepotvrdila, protože tuto možnost vybralo 18% dotázaných, nicméně tento předpoklad byl téměř správný, rozdíl je jen 2%. Z dalších možností volilo - nedostatek motivace 9%, náplň neodpovídá 0%, nedostatek finančních prostředků 0%, ukončená NRP 18%, chodíme pravidelně 36%, necítíme potřebu chodit pravidelně 9% a možnost - jiné 9% (dotazovaný vypsal odpověď - vybíráme podle svých potřeb).

H9 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných uvádí, že postrádá nebo by častěji uvítalo odborný program pro děti a společné rekreace.

Hypotéza není platná ani z části, neboť odborný program pro děti postrádá nebo by častěji uvítalo pouze 18% dotázaných a možnost společných rekreací také pouze 18% dotázaných.

Z dalších aktivit postrádají dotazovaní odborné přednášky 27%, setkávání samotných rodičů 18%, sportovní akce pro rodiny 0%, turistické výlety 46%, poznávací zájezdy 0%, víkendové akce pro rodiny 27%, akce pro děti 36%, vícedenní akce pro děti 45%, možnost – jiné 9% (vepsaná odpověď jsem spokojen, nic nepostrádám)

Opět jsem chybně vycházela ze zkušeností náhradního rodiče a uživatele klubových aktivit, kdy komunikací s ostatními náhradními rodiči jsem dospěla k názoru, že většina postrádá odborný program pro děti.

Naopak z odpovědí na další uvedené možnosti vyplývá, že členové nepoptávají sportovní aktivity ani zájezdy, pravděpodobně proto, že tyto aktivity pravidelně klub pořádá. I nízké procento (18%) u možnosti-setkávání samotných rodičů svědčí o dostatečné frekvenci této aktivity v klubu.

Poměrně velká část 46% dotázaných by obohatila akce klubu o turistické výlety a vícedenní akce pro děti 46% a akce pro děti 36%.

H10 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných považuje svépomocnou skupinu NR pro výchovu a péči o přijaté děti za přínos.

Hypotéza je platná, neboť 100% dotázaných považuje svépomocnou skupinu NR pro výchovu a péči o přijaté děti za přínos.

Zde se hypotéza potvrdila, možnost - má přínos občas- ani možnost-nemá přínos neoznačil ani jeden dotázaný = 0%.

Vzhledem k tomu, že dotazovaní jsou zároveň aktivními členy svépomocného klubu a tento klub navštěvují zcela dobrovolně ve svém volném čase, je reálný předpoklad, že své členství v klubu považují za přínos pro NR.

Zároveň se potvrdil i výstup z výzkumu o. s. Rozum a Cit, kdy pěstouni vnímají svépomocnou skupinu za přínos pro péči a výchovu o přijaté děti.²⁰⁷

²⁰⁷ AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241, s. 52

H11 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných se domnívá, že je díky účasti na akcích klubu lépe informováno o problémech spojených s výchovou a péčí o přijaté děti.

Hypotéza se potvrdila, neboť 100% dotázaných uvedlo, že je díky účasti na akcích klubu lépe informováno o problémech spojených s výchovou a péčí o přijaté děti.

0% dotázaných neoznačilo možnost - ne ani možnost - nevím.

Jedním ze znaků svépomocné skupiny je sdílení životních zkušeností a tudíž její uživatelé mají více informací o výchově přijatých dětí, než kdyby akce klubu nenavštěvovali.

H12 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných považuje svépomocnou skupinu za zdroj vzdělání v oblasti NRP.

Hypotéza je platná, neboť 100% dotázaných považuje svépomocnou skupinu za zdroj vzdělání v oblasti NRP.

0% dotázaných neoznačilo možnost - ne, ani možnost - nevím.

Opět se zde potvrzuje jeden ze znaků svépomocných skupin a tím je důraz na sebevzdělávání uživatelů prostřednictvím aktivit v klubu.

H13 - Předpokládám, že více než 20% dotázaných vnímá svépomocnou skupinu jako zdroj informací o legislativě a změnách v oblasti NRP.

Hypotéza je platná, neboť 55% dotázaných vnímá svépomocnou skupinu jako zdroj informací o legislativě a změnách v oblasti NRP.

27% označilo odpověď - ne a 18% odpověď - nevím.

Vzhledem k tomu, že se klub schází většinou jednou za dva měsíce a změn v legislativě v oblasti NRP je v posledních letech mnoho, byl předpoklad 20% správný. Na klubu se o novinkách v legislativě hovoří, ale ne vždy je tato informace, vzhledem k frekvenci setkávání, aktuální.

H14 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných má pocit, že je díky pravidelné účasti lépe připraveno na eventuální budoucí potíže s výchovou a péčí o přijaté děti.

Hypotéza je platná, neboť 100% dotázaných má pocit, že je lépe připraveno na eventuální budoucí potíže s výchovou a péčí o přijaté děti.

0% dotázaných neoznačilo odpověď - ne ani odpověď - nevím.

Opět se potvrzuje jeden ze znaků svépomocné skupiny - sdílení svých potíží a zkušeností.

H15 - Předpokládám, že více než 70% dotázaným pomohlo členství ve svépomocné skupině při řešení konkrétního problému ve výchově přijatých dětí.

Hypotéza je platná, neboť 100% dotázaným pomohlo členství ve svépomocné skupině při řešení konkrétního problému ve výchově přijatých dětí.

Ani jeden dotázaný neoznačil možnost - ne ani možnost - nevím.

Při stanovení hypotézy jsem vycházela opět z předešlých hypotéz, tato je více konkrétní. Platnost hypotézy potvrdila předpoklad, že účastí v klubu jsou náhradní rodiče připraveni, díky sdíleným zkušenostem a dovednostem a radám z praxe, na ev. problémy i jejich řešení.

H16 - Předpokládám, že více než 90% dotázaným pomohla při řešení problému možnost hovořit o problému a prožitá zkušenost jiného rodiče.

Hypotéza je platná částečně. V první části je neplatná, neboť 82% dotázaným pomohla při řešení problému ve výchově přijatého dítěte možnost hovořit o problému, ve druhé části je platná, neboť 100% dotázaných uvedlo, že mu při řešení problému pomohla prožitá zkušenost jiného rodiče.

Dotazovaní měli možnost označit všechny možnosti, které odpovídají jejich situaci - 63% dotázaných volilo i možnost - rada odborníka, 73% možnost - slyšet o problému někoho jiného, 0% možnost - společný čas s rodinou, 64% možnost - společný čas strávený s ostatními rodinami, 18% - možnost - hlídání dětí. Z hodnocení odpovědí vyplývá, že členům klubu pomáhá při řešení jejich potíží velkou měrou i rada odborníka, společný čas s ostatními a možnost pouze slyšet o problému hovořit jiného pěstouna.

I když se hypotéza potvrdila jen částečně, můj předpoklad, že sdílení problému navzájem s jinými rodiči majícími podobné potíže, může pomoci zmírnit nebo dokonce vyřešit problém, se naplnil.

H17 - Předpokládám, že více než 90% dotázaných se potýká s výchovnými problémy přijatých dětí.

Hypotéza je platná, neboť 91% dotázaných se potýká s výchovnými problémy přijatých dětí.

Dotazovaní měli opět možnost označit všechny odpovídající možnosti.

Ani jeden dotázaný neoznačil problémy s biologickými dětmi ani možnost - jiné rodinné problémy, 9% uvedlo potíže s biologickou rodinou dítěte a 27% možnost - jiné. (Z toho 9% uvedlo problémy týkající se vzdělávání dítěte, 9% problémy s nevhodnou partou a výběrem kamarádů a 9% problémy s hledáním či budováním identity přijatého dítěte).

U stanovení hypotézy jsem vycházela ze zkušenosti své i ostatních náhradních rodičů a tato se potvrdila.

H18 - Předpokládám, že více než 70% dotázaným nejvíce chybí v péči a výchově o přijaté děti odborná pomoc.

Hypotéza není platná, neboť 36% dotázaných uvedlo, že jim chybí v péči a výchově o přijaté děti odborná pomoc.

U této otázky měli dotazovaní označit jen jednu možnost. Z celkového počtu 11 vrácených dotazníků, 8 dotázaných, tj. 73% zaškrtnulo více možností - dvě, v jednom případě i tři možnosti, jeden dotazník měl v možnosti - jiné dopsáno, že nelze upřednostnit ani jednu z obou jím označených možností.

55% dotázaných označilo možnost - nedostatek podpůrných služeb, 18% možnost - nedostatečná finanční podpora, možnost - jiné 9% dotázaných (dopsaná odpověď - chybí více životních zkušeností s výchovou přijatého dítěte)

Výsledné hodnocení tohoto předpokladu je tedy značně zkreslené.

Nicméně z uvedeného vyplývá, že si buď 73% dotázaných špatně přečetlo zadání u otázky, nebo bylo ovlivněno předešlými výběrovými otázkami nebo min. v jednom případě bylo natolik těžké vybrat jednu variantu, že raději označili obě. Může to svědčit o tom, že náhradní rodiče vnímají nedostatek podpůrných služeb a odborné pomoci za velký problém, kdy ani jeden z nich nelze upřednostnit.

H19 - Předpokládám, že méně než 10% dotázaných jsou adoptivní rodiče.

Hypotéza je neplatná, neboť 27% dotázaných uvedlo, že jsou adoptivními rodiči.

Možnost - pěstounská péče označilo 100% dotázaných, možnost - pěstounská péče na přechodnou dobu 0%, možnost- příbuzenská pěstounská péče 0% dotázaných.

Předpoklad se nepotvrdil, protože jsem vycházela ze svých zkušeností a informací získaných od ostatních členů - pěstounů. Vzhledem k tomu, že 27% z nich je však zároveň pěstouny a zároveň adoptivními rodiči, to je skutečnost, kterou jsem opomněla, došlo ke zkreslení, resp., jinému výsledku.

H20 - Předpokládám, že více než 70% dotázaných označí ostatní uživatele svépomocné skupiny za přátele.

Hypotéza je platná, neboť 82% dotázaných označilo ostatní uživatele za přátele.

9% označilo odpověď - Kamarádi a 9% odpověď- Znáámí.

Původní předpoklad se potvrdil. Vycházela jsem z toho, že více než polovina dotázaných navštěvuje klub od jeho vzniku, tj. 10 let. Za tu dobu se mezi nimi vytvořili přátelské vazby. Příčinou jsou i společně sdílené problémy mnohdy závažného charakteru, které tyto vztahy ještě upevní.

H21 - Předpokládám, že více než 50% dotázaných vychovává dítě odlišného etnika.

Hypotéza je platná, neboť 73% dotázaných vychovává romské nebo poloromské dítě.

46% označilo možnost- většinové etnikum, 9% možnost - jiné (vepsaná odpověď: romsko-kubánské).

Díky našemu letitému členství v klubu samozřejmě vím o tom, že jiní pěstouni pečují o romské děti či poloromské děti. U této odpovědi došlo ke zkreslení výsledku ve smyslu nadhodnocení, neboť někteří členové jsou zároveň manželé a každý sám za sebe označil etnikum.

H22 - Předpokládám, že více než 40% dotázaných vychovává dítě s postižením či poruchou.

Hypotéza je platná, neboť 46% dotázaných vychovává dítě s postižením či poruchou.

Z těchto 40% dotázaných 18% označilo problém tělesný, 18% problém smyslový, 36% problém mentální, 18% problém psychický, poruchy učení, pozornosti 36%, poruchy chování 36%, jiné 9% (problém s odlišným etnikem, s vizáží).

Jako nejčastější poruchy přijatých dětí označili dotázaní poruchy učení a pozornosti, poruchy chování a mentální handicap.

Hodnocení hlavní hypotézy

Hlavní hypotéza: Předpokládám, že uživatelé svépomocné skupiny vnímají svépomocnou skupinu jako zdroj podpory, vzdělávání a informací v oblasti výchovy a péče o přijaté děti.

Hlavní hypotéza je platná, neboť uživatelé vnímají svépomocnou skupinu jako zdroj podpory (otázka 11 - 100% uživatelů považuje svépomocnou skupinu za trvale přínosnou, otázka 15 - 100% uživatelů se domnívá, že je díky svépomocné skupině lépe připraveno na ev. budoucí potíže a otázka 16 - 100% uživatelů pomohla svépomocná skupina s řešením problému spojeného s péčí a výchovou o přijaté děti), zdroj vzdělávání (100% uživatelů považuje svépomocnou skupinu za zdroj vzdělávání v oblasti

NRP) a zdroj informací (otázka 12 - 100% uživatelů má pocit, že je díky svépomocné skupině lépe informováno o problematice s výchovou přijatých dětí otázka 14-55% uživatelů považuje svépomocnou skupinu za zdroj informací o legislativě a změnách v oblasti NRP) v oblasti náhradní rodinné péče.

Hlavní hypotéza se potvrdila ve všech oblastech a to téměř stoprocentně.

Výstupy, zhodnocení a náměty pro organizátory svépomocného klubu

Šetření mapovalo a hodnotilo činnost svépomocného klubu, zjišťovalo návštěvnost uživatelů, to jak uživatelé hodnotí jednotlivé aktivity, co v klubu postrádají, co hodnotí jako přínosné, které z aktivit klubu upřednostňují, co jim členství v klubu přináší, s čím se potýkají, co jim pomáhá, které služby v oblasti NRP chybí.

Většina členů (73%) navštěvuje klub jednou za 2-3 měsíce, pravidelně více než třetina členů (36%) a to převážně celá rodina (82%). Více než čtvrtina členů chodí na akce jen jednou za 3-6 měsíců.

Jako důvod proč nemohou chodit častěji, uváděli členové nedostatek času a také ukončení NRP (18%).

Jako náhradní rodič a uživatel svépomocné skupiny cítím potřebu větší frekvence setkávání. Bylo by přínosné uskutečňovat akce minimálně jednou do měsíce. Ti, co chodí pravidelně, budou pravděpodobně chodit dál a ti, co nemají tolik času, budou mít více možností, termínů a ve finále budou na akcích častěji.

Šetření také porovnávalo skutečně navštěvované akce a akce hodnocené členy jako přínosné (otázka č. 4 a 5). V obou případech měli dotazovaní k dispozici stejné možnosti. Uživatelé hodnotili jednodenní vzdělávací akce a nezávazná setkávání s ostatními rodinami a to více jak 80%, z čehož vyplývá, že reálně navštěvované akce považují zároveň za přínosné pro rodinu. Naopak sportovní akce navštěvované 55% členů, jsou považovány za nejméně přínosné ze všech odpovědí (37%), velký rozdíl je ještě v možnosti

setkávání rodičů s doprovodným programem navštěvovaným 82% členů, které je považováno za přínosné pro 46% z nich. U sportovních akcí rozdíl vznikl dle mého názoru tím, že přínosem pro rodinu jsou více v tomto kontextu považovány odborné aktivity a setkání související s problematikou NRP, sportovní akce se pak v tomto ohledu mohou jevit jako méně důležité. Velký propad je u možnosti: setkávání rodičů s doprovodným programem navštěvovaným 82% členů, za přínos považuje pouze 46 % členů. Příčinou může být předstíraný zájem o tyto akce, akce navštěvovaná z povinnosti. Nebo a to spíše, je tato otázka nesprávně formulovaná a dotazovaní přesně nevěděli, co si pod touto formulací mají představit, vybírali tedy u poptávání přínosu ostatní konkrétnější možnosti.

Pro klub by bylo dobré určitě pokračovat v nezávazných setkáních a jednodenních vzdělávacích akcích, kladně jsou hodnoceny také semináře s odborníkem a výlety.

Téměř všichni uživatelé poptávali odborný program pro celou rodinu (91%) Toto zjištění mne překvapilo, předpokládala jsem, že většina bude upřednostňovat odborný program oddělený, pouze pro rodiče. Vycházela jsem z vlastní zkušenosti a z toho, že vychováváme více dětí a s tím souvisí má potřeba mít klid na program s odborníkem. Ostatní to tak vnímat nemusí a naopak vzhledem k tomu, že vychovávají více dětí, vítají každou možnost strávit s nimi čas jinak, mimo domov příjemným či podnětným způsobem. Zároveň je pravdou, že v náplni setkání tato aktivita chybí a tento výstup bude možno prakticky využít a skupinová setkání o tento typ programu obohatit. Zároveň si uvědomuji, že v minulosti byla velmi úspěšná a podnětná společná aktivita pro rodiče i děti- arteterapie s odborníkem a to byl možná pravý důvod tak vysoké shody u všech dotázaných. Určitě by bylo dobré tuto odbornou aktivitu opět zařadit.

Dotazník dále mapoval chybějící aktivity nebo aktivity, kterých může být více. Hypotéza, že uživatelé postrádají odborný program, byla neplatná. Vycházela jsem při jejím stanovení ze zkušenosti z klubu, kdy často při vzájemné diskuzi vyplynulo, že pěstouni vnímají sice nedostatek odborné pomoci pro sebe jako náhradní rodiče, ale často také uváděli nedostatek

či spíše úplnou absencí kvalitního odborného programu či terapeutického setkávání pro přijaté i biologické děti. Přecenila jsem tedy tuto jejich potřebu.

I v druhé části hypotézy týkající se potřeby společných rekreací se hypotéza nepotvrdila. Zde jsem vycházela z předpokladu, že tato služba nebo možnost v aktivitách našeho klubu úplně chybí a domnívala jsem se, že o společnou rekreaci bude velký zájem i vzhledem k tomu, že většina pěstounů využívá možnost společných víkendových akcí. Dovolena je však přece jen něco jiného, většina si nemůže dovolit jet na soukromou dovolenou k moři a pak ještě na rekreaci s pěstouny, takže tady vidím spíš finanční problém a také nedostatek času (většina pěstounů je pracující).

Velká část dotázaných uvedla (46%), že postrádá nenáročnou turistické výlety. To si vysvětlují tím, že turistické výlety jsme v minulosti často pořádali, takto jsme vlastně zahájili činnost jako klub, většina rodin má na tento druh aktivity hezké vzpomínky, je to navíc velmi nenáročná aktivita pro všechny kategorie a finančně dostupná všem. Během společné činnosti se velmi pěkně povídá a tak je vrchovatě naplněna potřeba vzájemného sdílení. Tuto staronovou aktivitu, stejně tak jako potřebu aktivit pro děti (36%), je přínosné znovuzачlenit nebo nově začlenit tyto aktivity do činnosti klubu (vícedenní akce pro děti (46%).

Jako negativum vnímají pěstouni v klubu nedostatek odborné pomoci (36%) a nedostatek podpůrných služeb (55%). V budoucnu by se svépomocná skupina na tyto dvě oblasti měla zaměřit. Bylo by dobré pokusit se navázat spolupráci s organizacemi pomáhajícími náhradním rodinám. Doporučila bych organizátorům klubu obrátit se na o.s. Rozum a Cit, které tyto potřeby a služby dlouhodobě mapuje a neustále rozšiřuje své aktivity. Domnívám se, že v současnosti nabízí hlídání dětí, možnost doučování a je možné, že pořádá i respitní (odlehčovací) pobyty pro náhradní rodiče. Stejně tak toto sdružení provozuje poradnu pro NRP. V minulosti již služeb Rozumu a Citu využili i někteří členové klubu. Jen tímto způsobem je možno naplnit tuto potřebu náhradních rodičů klubu, neboť klub nemá možnosti a ani ambice vyřešit všechny nešvary a nedostatky v NRP.

Náhradní rodiče v klubu se dle dotazníku nejvíce potýkají s výchovnými problémy. Je pravdou, že vzhledem k tomu, že většina pěstounů (55%) navštěvuje klub od počátku od roku 2002, většina dětí jsou dnes dospívající. Pokud k tomu přidáme ještě problémy spojené s odlišným etnikem (více než 50% rodin) a různými typy postižení či poruchy u přijatých dětí (40% rodin), je toto vše v období jejich dospívání zatěžkávací zkouškou pro náhradní rodiče i samotné děti. V kapitole o specifikách v NRP jsem podrobně popsala problémy s budováním identity a výchovné problémy a problémy s odlišným etnikem k nim bezesporu patří.

Proto je víc než jindy potřeba setkávat se pravidelněji v klubu.

Co se týče hodnocení či spíše ocenění klubu jako takového, musím konstatovat, že i přes výše popsané nedostatky či výtky je svépomocná skupina vnímána téměř 100% uživatelů za přínosnou, jak v oblasti vzdělávání, tak v oblasti informací a především je vnímána náhradními rodiči jako zdroj trvalé podpory.

ZÁVĚR

Při psaní této práce a především v její praktické části, jsem si uvědomila, jak je problematické být zároveň studentkou sociální práce a budoucí sociální pracovnící, náhradním rodičem navštěvujícím svépomocný klub a zároveň organizátorem, resp. spoluorganizátorem a zakládajícím členem klubu náhradních rodičů.

Skutečně nevím, zda nedošlo ke střetu něčích zájmů, ale musím říci, že mě tato zkušenost velmi obohatila.

Jako studentce se mi odkryl vědecký svět, svět sociologického výzkumu. Chvílemi, především při hodnocení hypotéz, jsem si připadala jako v napínavé detektivce, jak to dopadne? Zároveň mě to přivedlo i k potřebné pokoře, neboť se některé hypotézy nepotvrdily, tak jak jsem předpokládala.

Konec konců i neplatná hypotéza je správná a výstupy z nich byly pro mě jako studentku, jako pěstouna, jako člena klubu, jako jeho organizátora velmi podnětné a mnohdy překvapivé.

Díky tomuto šetření i celé práci mám spoustu informací, které mi mohou pomoci při organizování dalších aktivit. Myslela jsem si, že mám s ostatními pěstouny na spoustu věcí stejný názor, ale v praktické části jsem se přesvědčila, že to není vždy pravda. Výstup pro mě jako organizátora je být více vnímavá k potřebám druhých.

Jako náhradní rodič jsem velmi vděčná, že jsem součástí svépomocné skupiny, kde mám skutečně dost dobrých přátel a díky dotazníku jsem si to opět mohla uvědomit. Také jsem si uvědomila, jak je náhradní rodičovství specifické a náročné zároveň a že potřeba trvalé podpory a pomoci je víc a víc aktuální.

Svépomoc v náhradní rodinné péči má a musí mít své pevné místo a doufám, že ačkoliv jsem neobsáhla zdaleka celou šíři problematiky svépomoci a náhradního rodičovství, přispějí touto prací k šíření této formy podpory mezi její potencionální uživatele.

Použitá literatura a prameny

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině dostupný z <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?idBiblio=30393&fulltext=&nr=94~2F1963&part=&name=&rpp=100#local-content> (cit. dne 7. 11. 2012)
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře dostupný z <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=43008&fulltext=&nr=117~2F1995&part=&name=&rpp=101#local-content> (cit. dne 7. 11. 2012)
- Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí dostupný z <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=48272&fulltext=&nr=359~2F1999&part=&name=&rpp=100#local-content> (cit. dne 7. 11. 2012)
- Sdružení zdravotně postižených dostupné z http://www.cojeco.cz/index.php?id_desc=92944&s_lang=2&detail=1&title=Svaz%20invalid%F9 (cit. dne 26. 1. 2012)
- Asociace náhradních rodin ČR dostupná z <http://www.anrcr.cz/sites/default/files/vz2010.pdf>, (cit. dne 26. 1. 2012)
- LUKÁŠ, *Nový zákon*, vydání 4., Česká biblická společnost, r. 2000, s. 588
- BÚTORA Martin, *Překročit svůj stín*, vydání 1., Avicenum, r. 1990, s. 220
- AUTORSKÝ KOLEKTIV, *Pěstouni mají právo na služby*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2007, s. 241
- MATĚJČEK Zdeněk a kolektiv, *Osvojení a pěstounská péče*, vydání 1., Portál, r. 2002, s. 155
- KLIMEŠ Jeroným, *Budování identity dítěte*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48
- VANČÁKOVÁ Martina, *Romské dítě v náhradní rodině*, 1. vydání, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 48
- FRANTÍKOVÁ Jana, *Dospívající dítě v náhradní rodině*, Občanské sdružení Rozum a Cit, r. 2008, s. 40
- HARTL Pavel, *Komunita občanská a komunita terapeutická*, vydání 1., Sociologické nakladatelství, r. 1997, s. 197
- *Výroční zpráva ANR ČR r. 2009*, organizace Asociace náhradních rodin ČR, r. 2009, s. 22

- Výroční zpráva 2007 o. s. MÁTA Mladá Boleslav, r. 2007, s. 4
- Výroční zpráva 2008 o. s. MÁTA Mladá Boleslav, r. 2008, s. 4
- Katalog poskytovatelů sociálních služeb Mladá Boleslav, r. 2011
- Informační leták o. s. MÁTA

Přílohy

1. Dotazník členům svépomocného klubu náhradních rodin v Mladé Boleslavi
2. Výroční zpráva 2007 o. s. MÁTA
3. Informační leták o. s. MÁTA

Příloha č. 1
Dotazník členům klubu náhradních rodičů

Vážení náhradní rodiče,

Obracím se na vás s prosbou o pomoc s vyplněním dotazníku, který se týká klubu náhradních rodičů v regionu Mladá Boleslav.

Jak asi víte, studuji na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, na Katedře sociologie a andragogiky obor Sociální práce.

Dotazník slouží jako součást mé bakalářské diplomové práce na téma Svépomocné skupiny v náhradní rodinné péči.

Všechna data budou zpracována statisticky, tím je zaručena úplná anonymita. Bakalářská práce a výstupy z dotazníku budou použity jen pro potřebu VŠ a s Vaším souhlasem i pro zlepšení činnosti místního klubu NR a k propagaci svépomocných skupin NR mezi odborníky a veřejnost.

Souhlasím Nesouhlasím

s použitím výstupů z dotazníku pro další zlepšení činnosti klubu náhradních rodičů a další propagaci svépomocných skupin v NRP.

Pokyny pro vyplnění dotazníku:

Dotazník obsahuje 23 otázek, pokud možno vyplňuje každý z rodičů (členů) zvlášť.

U některých otázek zaškrtaváte jednu nebo více možností, před konkrétní otázkou máte pokyn, jak odpovědět.

Před většinou otázek je čtvereček, který slouží k zaškrtnutí vámi vybrané odpovědi. Po dvojím kliknutí na tento čtvereček se otevře okénko, kde vyberete z nabídky „výchozí hodnota“ a možnost „zaškrtnuto“. Tímto způsobem vyplníte celý dotazník. U odpovědí typu „JINÉ“ nebo u odpovědi bez čtverečku vpisujete do dotazníku vaše vlastní odpovědi.

Pokud budete mít jakékoli dotazy či problémy neváhejte mne kontaktovat na tel. 604 253 074 nebo na e mailové adrese: gabrielaadaskva@seznam.cz

Děkuji. Gabriela Adášková

Dotazník členům svépomocného klubu náhradních rodin v Mladé Boleslavi

1. Víte o svépomocných skupinách věnujících se náhradní rodinné péči ve svém okolí (kluby náhradních rodičů, sdružení pěstounů apod.)?

ANO NE

Pokud víte, uveďte prosím jejich název:

.....

2. Navštěvujete klub náhradních rodičů v Mladé Boleslavi?

1x měsíčně

jednou za 2-3 měsíce

jednou za 3-6 měsíců

navštívil(a) jsem jednou

NE, uveďte prosím ev. důvod

3. Navštěvujete jinou svépomocnou skupinu (klub náhradních rodin)?

NE

navštívil(a) jsem jednou, uveďte prosím její název

ANO, uveďte prosím její název

4. Jaké akce pořádané klubem náhradních rodičů MB navštěvujete Vy nebo Vaše rodina? Označte všechny možnosti, které se Vás týkají.

Jednodenní vzdělávací akce pro rodiče a děti

Besedy pouze pro rodiče

Setkávání rodičů s doprovodným programem pro děti

Semináře s odborníkem

Výlety a poznávací zájezdy pro rodiny

Sportovní akce

Víkendové relaxačně- sportovní pobyty pro rodiny

Víkendové vzdělávací pobyty

Nezávazná setkávání s ostatními rodinami

5. Které z aktivit uvedených v předešlé otázce považujete pro vaši rodinu za přínosné? Označte vámi vybrané odpovědi.

- Jednodenní vzdělávací akce pro rodiče a děti
- Besedy pouze pro rodiče
- Setkávání rodičů s doprovodným programem pro děti
- Semináře s odborníkem
- Výlety a poznávací zájezdy pro rodiny
- Sportovní akce
- Víkendové relaxačně- sportovní pobyty pro rodiny
- Víkendové vzdělávací pobyty
- Nezávazná setkávání s ostatními náhradními rodinami

6. Co upřednostňujete? Označte jen jednu variantu.

- Setkání pouze rodičů (nezávazné povídání)
- Setkání rodičů s odborníkem (odborná přednáška)
- Obojí

7. Co upřednostňujete? Označte jen jednu variantu.

- Odborný program pouze pro rodiče
- Odborný program pouze pro děti
- Společný odborný program pro celou rodinu

8. Vyberte tvrzení, které dle vás nejvíc odpovídá Vaší situaci:

- Na akce svépomocné skupiny chodíme celá rodina.
- Na akce svépomocné skupiny chodíme jen rodiče.

9. Hlavní důvod proč nechodíme na akce klubu pravidelněji, je:

Vyberte jednu odpověď.

- Špatná dostupnost (problém s dopravou)
- Nedostatek času
- Nedostatek motivace některého z členů rodiny

- Náplň svépomocné skupiny neodpovídá našim potřebám
- Nedostatek finančních prostředků
- ukončená náhradní rodinná péče
- Jiné
- Chodíme pravidelně
- Necítíme potřebu chodit pravidelně

10. Které akce svépomocné skupiny byste uvítali častěji, ev. co Vám v náplni skupiny chybí? Vyberte odpovídající možnosti.

- Odborné přednášky, besedy
- Setkávání samotných rodičů
- Odborný program pro děti
- Sportovní akce pro rodiny
- Nenáročné turistické výlety
- Poznávací zájezdy
- Víkendové akce pro rodiny
- Společné rekreace
- Akce jen pro děti
- Vícedenní akce pro děti
- Jiné

11. Vyberte tvrzení, které považujete za pravdivé:

- Svépomocnou skupinu náhradních rodin považují pro výchovu a péči o přijaté děti za přínosnou.
- Svépomocná skupina NR má pro výchovu a péči o přijaté děti přínos občas.
- Svépomocná skupina nemá na péči a výchovu přijatých dětí vliv.
- Jiné tvrzení

12. Máte pocit, že díky vaší účasti na akcích svépomocné skupiny náhradních rodin jste lépe informováni o problémech spojených s výchovou a péčí o přijaté děti?

- ANO
- NE
- NEVÍM

13. Domníváte se, že je pro vás svépomocná skupina zdrojem vzdělávání v oblasti náhradní rodinné výchovy?

- ANO
- NE
- NEVÍM

14. Máte pocit, že díky vaší účasti na akcích a setkáních svépomocné skupiny máte dostatek aktuálních informací o legislativě a změnách nebo novinkách v náhradní rodinné péči?

- ANO
- NE
- NEVÍM

15. Máte pocit, že pravidelní uživatelé svépomocné skupinky jsou lépe připraveni na ev. budoucí potíže s výchovou a péčí o děti?

- ANO
- NE
- NEVÍM

16. Pomohla Vám návštěva této svépomocné skupiny při řešení vašeho ev. problému souvisejícího s výchovou přijatých dětí?

- ANO
- NE
- NEVÍM

Pokud ano, co konkrétně vám při řešení problému pomohlo? Označte všechny možnosti, které tomu odpovídají.

- Již prožitá zkušenost jiného rodiče
- Rada odborníka

- Možnost hovořit o svém problému- sdílet problém s druhými
- Možnost slyšet o daném problému od někoho jiného
- Společně strávený čas s rodinou
- Společně strávený čas s ostatními náhradními rodiči
- Možnost hlídání dětí
- Jiné

17. S jakými problémy se nejčastěji potýkáte? Vyberte možnosti, které se vás týkají.

- S výchovnými problémy přijatých dětí
- S problémy souvisejícími s biologickými dětmi
- S jinými rodinnými problémy
- S problémy související s biologickou rodinou dítěte
- Jiné

18. Co vám v péči o přijaté děti nejvíce chybí? Zaškrtněte jednu možnost.

- Podpora nejbližšího okolí (širší rodina, sousedé, přátelé)
- Nedostatek podpůrných služeb pro náhradní rodiče (hlídání dětí, doučování, pravidelné zvýhodněné pobyty pro náhradní rodiny, zotavovací pobyty jen pro rodiče)
- Nedostatek odborné pomoci (psycholog., psychoterapeut., psychiatr. poradny znalé problematiky NRP)
- Nedostatečná finanční podpora ze strany státu
- Jiné

19. Jakou formu náhradní rodinné péče poskytlujete?

- Osvojení
- Pěstounská péče
- Příbuzenská pěstounská péče
- Pěstounská péče na přechodnou dobu

20. Jakého jsou přijaté děti etnika?

- romského (poloromského).....
- většinového (Češi).....
- jiného..... (uveďte prosím jakého, připište ev. počet přijatých dětí k danému etniku)

21. Má vaše přijaté dítě (děti) nějaký zdravotní problém či handicap?

- tělesný
- smyslový (např.vady zraku, sluchu apod.)
- mentální
- psychiatrický
- poruchy učení, pozornosti
- poruchy chování
- jiné

22. Jak byste charakterizovali svůj vztah k ostatním uživatelům svépomocné skupiny?

- Známi
- Kamarádi
- Přátelé

23. Jak dlouho navštěvujete nebo jste navštěvovali společná setkání náhradních rodičů?

- Od počátku, r. 2002- dosud
- jinak (uveďte prosím rok) od do

Děkuji Vám za pomoc a Váš čas při vyplňování dotazníku.

VÝROČNÍ ZPRÁVA

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ MÁTA

2007

7. Dárci

Velmi si vážíme všech finančních darů jednotlivců, sponzorů a dotace magistrátu MB, díky kterým jsme mohli uskutečnit zájezdy, víkendový pobyt a vůbec rozběhnout činnost sdružení. Zde uvádíme jejich seznam:

BEHR Behr Czech s.r.o.

VHL
VHL s.r.o.

Statutární město Mladá Boleslav

Manželé Bacovských

8. Plány pro rok 2008

Uspořádání besedy pro rodiče a doprovodný program pro děti (multikino)
Zájezd do Prahy, procházka po Hradu a divadelní představení
Vikendový pobyt na horách
Divadlo Spejbla a Hurvínka (lezecká stěna na Výstavišti)
Vikendový pobyt Bernartice
Den dětí
Rozloučení s prázdninami
Přednáška pro neromské rodiče romských dětí
Podzimní víkendový pobyt s psychoaerapeutickou pomocí

Občanské sdružení MÁTA, Dražice 114, Benátky n.J., IČ 270 58 671, tel. 326 316 805,
mob. 603 490 945, <http://www.pestouni.vz.cz/>, e-mail: o.s.mata@seznam.cz
č.ú. 2664883001/5500

O B Č A N S K É S D R U Ž E N Í M Á T A V Ý R O Č N Í Z P R Á V A 2 0 0 7

1. Základní údaje
2. Členská základna
3. Důležitá jednání
4. Pořádané akce
5. Hospodaření
6. Poskytované granty a dárky
7. Plány pro následující rok 2008

1. Základní údaje

Název: Občanské sdružení MÁTA
občanské sdružení
Právní forma: 2.3. 2007 pod č. j. VS/1-1/66789/07-R
Datum vzniku: 270 58 671
IČ: Dražická 114, p. Benátky n. Jizerou I
Adresa: Jan Adámek
Statutární zástupce: 326 316 815
Funkce: předseda
Telefon: <http://www.pestouni.wz.cz/>
Web: o.s.mata@seznam.cz
Email:

2. Členská základna

Naše o.s. má ke dni 31.12.2007 sedm členů.

3. Důležitá jednání

24.3. 2007 se uskutečnila ustavující valná hromada. Aklamací byl zvolen předseda, jednatel a pokladník – tj. Rada sdružení, která následně přijala 4 členy. Bylo usneseno požádat o grant na magistrátu a založit transparentní účet.
26.5.2007 – Valná hromada – podpora příbuzenské péstounské péče, oznámení plánovaných akcí
21.6. 2007 – Valná hromada – volba revizní komise, odsouhlasení členských příspěvků
26.7.2007 – Valná hromada – oznámení o přidělení grantu magistrátem MB, organizátoři zajištění výletu na Sněžku, vybrány členské příspěvky, naplánování akcí do konce r.2007

4. Pořádané akce

V červnu jsme pořádali ve spolupráci s Klubem dárců krve společný výlet do ZOO a bazénu v Liberci.

Poslední prázdninovou sobotu jsme jeli autobusem do Krkonoš s cílem dojet lanovkou na Sněžku. Počasí bylo velmi větrné a deštivé a na Sněžku jsme se nedostali. Přesto se výlet zdařil, protože se nám podařilo uchýlit se do horské budy. Zde děti (i rodiče) vymýšlely a malovaly návrhy na logo sdružení. Pěšky a za sluníčka jsme došli zpět do Pece p. Sněžkou.

V listopadu 5 rodin odjelo na víkendový pobyt do Domu rodin ve Smečně. Večery jsme společně hráli komunikační hry, fotobálek, rodiče si předávali zkušenosti. Dopoladne proběhla beseda s psychologičkami pro náhradní rodiče, zatímco děti si užívaly program připravený studentkou pedagogiky. Odpoledne jsme ještě zvládli výlet do blízkého okolí.

Poznámká: V říjnu pořádali OSPOD Setkání pěstounských rodin, kterého se zúčastnilo 10 rodin. Náhradní rodiče vyslechli vyprávění (nebo přednášku?) p. J. Frantíkové, maily deseti dětí a pracovnice Střediska náhradní péče. O děti se dobře postaraly studentky a další dobrovolníci z ČČK. V prosinci OSPOD zorganizoval mikulášské odpoledne, kam přišlo asi 20 náhradních rodin. Některé rodiny se zúčastnily akcí pořádanými o.s. Rozum a cit

5. Vztah s veřejností

V březnu byl založen transparentní účet v e-bance a webová stránka sdružení, kde jsou uvedeny pořádané akce a fotografie.

6. Hospodaření

Přijmy: grant 2007/2008	90.000 Kč
Dary	21.500 Kč
Členské příspěvky	3.500 Kč
Příspěvky účastníků	14.200 Kč

Výdaje: 24.690 Kč

Příloha č. 3 Informační leták o. s. MÁTA

<http://www.pestouni.wz.cz>
<http://osmata.wz.cz>
<http://o.s.mata.sweb.cz>

Jste náhradními rodiči nebo o této možnosti uvažujete? Nebuďte sami a přijďte mezi nás.

Nabízíme Vám:

- kamarádství
- poradenství (naše i odborníků)
- praktické rady s dětmi různých etnik, handicapů i věku
- pravidelná setkání a víkend. pobyty.

Nebuďte se svými radostmi a starostmi sami, přijďte mezi nás.

Podpora pěstounských rodin.

Vyhledávání nových pěstounských rodin.

Vzdělávání pěstounů.

Romské dítě v neromské rodině.

Propagace pěstounské péče.

Podpora příbuzenské péče.

Pomoc při řešení problémů ve výchově a vzdělávání přijatých dětí.

Za podporu děkujeme:

Magistrátu města Ml. Boleslav

BEHA Czech s.r.o., Mn. Hradiště

Klubu dárců při ČČK Ml. Boleslav

Manželé Bacovských

TEL.: 326 316 805
603 490 945
o.s.mata@seznam.cz

č. ú. 266 488 3001/5500

Anotace

Přímení a jméno autora: Adášková Gabriela

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název práce: Evaluace svépomocných skupin v náhradní rodinné péči

Počet znaků: 138 743

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury a pramenů: 18

Klíčová slova: evaluace, klub náhradních rodin, náhradní rodina, náhradní rodinná péče, osvojení, pěstounská péče, přijaté dítě, svépomoc, svépomocná skupina

Cílem bakalářské práce je zmapovat a analyzovat principy a využití svépomocné skupiny rodičů jako specifickou formu podpory v oblasti náhradní rodinné péče s odkazy na znalost a zkušenosti z činnosti konkrétních svépomocných skupin. Teoretická část seznamuje s vybranými aspekty náhradní rodinné péče, zaměřuje se na specifika v náhradním rodičovství, mapuje formy podpory a služeb v oblasti náhradní rodinné péče a postavení svépomocných skupin v této oblasti. Práce vymezuje pojem svépomoci, mapuje historický vývoj svépomoci, poukazuje na přínos i úskalí svépomocných skupin na konkrétních příkladech z praxe. Praktická část na základě dotazníkového šetření popisuje a hodnotí činnost a přínos svépomocného klubu náhradních rodin v regionu Mladoboleslavsko. Závěr hodnotí výstupy ze šetření, které mohou přispět ke zlepšení činnosti a k rozvoji svépomocných skupin v regionu, jakož i k větší informovanosti potenciálních uživatelů a veřejnosti. Dotazníkovým šetřením byl potvrzen předpoklad, že uživatelé svépomocného klubu považují tuto formu pomoci za přínos a zdroj trvalé podpory, vzdělávání a informací v oblasti náhradní rodinné péče. Zároveň ze šetření vyvstává potřeba rozšíření a obohacení aktivit klubu o aktivity zaměřené na děti, společný odborný program, společné výlety a také potřeba zprostředkování odlehčovacích služeb pro náhradní rodiče.

The aim of this work is to map and analyze the principles and use of parent self-help groups as a specific form of support in foster care, using knowledge and experience of the activities of specific self-help groups. The theoretical part of the thesis introduces selected aspects of foster care, focusing on the specifics of alternative parenting, mapping and forms of support services for foster care and the status of self-help groups in this area. The work defines the notion of self-help, charts its historical development, and points out the merits and pitfalls of self-help groups through specific examples. A practical, survey-based section describes and evaluates the activities and benefits of a self-help club for foster families in the region of Mlada Boleslav. The conclusion assesses the outcomes of the investigation, which may contribute to the improvement of activities and the development of self-help groups in the region, as well as greater awareness on the part of potential users and the public. A survey questionnaire confirmed the assumption that self-help club users consider this form of assistance as a benefit and a source of ongoing support, education and information on foster care. At the same time, there is a need for the investigation of extension and enrichment activities for children, for joint training programs, joint excursions and mediation, as well as a need for respite care provided to foster families.